

**TYÖVÄEN
TALOUELLINEN
TUTKIMUSLAITOS**

TUTKIMUSSELOSTEITA 17.1981

PIRKKO HEMMILÄ (toim.)

**NAISTEN ASEMA JA PALKAT UNKARIN JA SUOMEN
TEOLLISUUDESSA 1900–1979**

TYÖVÄEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS

TUTKIMUSSELOSTEITA 17.1981

PIRKKO HEMMILÄ (toim.)

NAISTEN ASEMA JA PALKAT UNKARIN JA SUOMEN

TEOLLISUUDESSA 1900-1979

Helsinki 1981

ISBN 951-9281-26-6

ISSN 0357-9603

SISÄLLYSLUETTELO

Krizsanits, József: <u>Mies- ja naistyöntekijöiden väliset palkkaerot Unkarin teollisuudessa 1900-1979</u>	1
1. Unkarin teollisuuden kehitys	2
2. Naisten työllisyyskehityksen ominaispiirteet vuosisadan vaihteesta maailmantalouden suureen kriisiin saakka	6
3. Naisten ja miesten väliset palkkaerot vuosisadan vaihteesta maailmantalouden suureen kriisiin saakka	8
4. Naisten työllisyyskehitys maailmantalouden kriisin ja toisen maailmansodan välisenä aikana	10
5. Naisten ja miesten väliset ansioerot vuosien 1929 ja 1939 välisenä aikana	13
6. Palkkojen kehitys toisen maailmansodan jälkeen	15
7. Työllisyyden kehitys valtioneollisuudessa 1959-1974	16
8. Mies- ja naistyöntekijöiden välisten palkkaerojen kehitys valtioneollisuudessa vuosina 1959-1974	17
9. Palkkaerojen kehitys 1970-luvun loppupuolella	22
Liitteet	24
 Hemmilä, Pirkko: <u>Naisten ja miesten palkkaerot Suomen teollisuudessa tällä vuosisadalla</u>	39
1. Teollistuminen ja naisten osallistuminen teollisuustyöhön	39
2. Naisvaltaiset teollisuusalat ja naisten työt	42
3. Nais- ja miestyöntekijöiden palkkaerot teollisuudessa vuosisadan vaihteesta vuoteen 1979	44
4. Lopuksi	50
Liitteet	52
 Szilágyi, Sándor: <u>Yleiskatsaus naisten asemasta Unkarissa</u>	56
 Valkonen, Marjaana: <u>Katsaus Suomen ammattiyhdistysliikkeen rooliin ja toimintaan samapalkkaisuuden toteuttamiseksi</u>	64

ESIPUHE

Unkarin ammattiyhdistysliikkeen SZOT:n teoreettisen tutkimuslaitoksen ja Työväen taloudellisen tutkimuslaitoksen kesken sovittiin keväällä 1978 aloitettavaksi yhteistyöprojekti naisten asemasta ja palkoista Unkarin ja Suomen teollisuudessa. Tarkastelu tuli ulottaa mahdollisimman pitkälle teollistumisen alkuaikoihin ja tarkasteluotteen tuli olla historiallinen. Tutkimusten keskeiset tulokset sovittiin esiteltäväksi Suomessa kesäkuun 2. ja 3. päivänä 1980 pidettävässä yhteisessä seminaarissa. Aikataulun tiiviys huomioonottaen tarkastelun tuli pohjautua jo olemassaoleviin palkkatilastomateriaaleihin.

Yhteistyöprojekti tuotti tuloksena kaksi tutkimusta, vanhempi tutkija József Krizsanitsin tutkimus "A férfi és nőmunkások bérkülönbségei a magyar iparban /1900-1978/" ja tutkija Pirkko Hemmilän tutkimus "Sukupuolten väliset palkkaerot Suomen teollisuudessa vuosina 1936-1978" (TTT:n tutkimuksia 7.1981). Unkaria koskevan tutkimuksen tuloksia on käytetty hyväksi jo mm. Unkarin Ammattiyhdistysten Keskusjärjestön edustajakokouksen valmisteluisissa.

Tässä tutkimusselosteessa julkaistaan osia mainituista tutkimuksista. Lisäksi julkaistaan kesäkuussa 1980 Suomessa pidetyssä unkarilais-suomalaisessa palkkaseminaarissa tri Sándor Szilágyin pitämä alustus, joka käsittelee yleisesti unkarilaisen naisen asemaa sekä VTK Marjaana Valkosen pitämä Suomen ammattiyhdistysliikkeen toimintaa käsittelevä kommenttipuheenvuoro.

Unkarissa ja Suomessa naisten työssäkäynnin yleisyydessä on samanlaisia piirteitä. Naisten osuus ansiotyössä olevista on varsin korkea kummassakin maas-

sa. Unkarissa ansiotyössä olevista oli naisia 45 prosenttia vuonna 1978, kun Suomessa vastaava luku oli 47 prosenttia samana vuonna. Sen sijaan teollisuudessa naisten osuus on Unkarissa korkeampi kuin Suomessa (lähes 45 prosenttia vuonna 1978, kun Suomessa ammatissa toimivista oli naisten osuus teollisuudessa lähes 39 prosenttia vuonna 1975). Tämä johtunee teollisuuden erilaisesta toimialarakenteesta ja siitä, että teollisuusalat ja työt ovat yhteiskuntajärjestelmästä riippumatta pitkälti sukupuolen mukaan jakautuneita.

Laillisia esteitä naisten tasa-arvolle ei kummassakaan maassa ole. Naisten palkkataulukoista luovuttiin Unkarissa 1940-luvulla ja Suomessa vuoteen 1966 mennessä. Kuitenkin naisten palkkojen pienuus on tosiasia kummassakin maassa, vaikka palkkaerojen kaventumista onkin tapahtunut molemmissa maissa tällä vuosisadalla.

Pirkko Hemmilä on toimittanut aineiston julkaisukuntoon. Aila Ulmanen on piirtänyt kuvat ja Irmeli Hahtiperä on kirjoittanut käsikirjoituksen puhtaaksi.

Pekka Korpinen

József Krizsanits

MIES- JA NAISTYÖNTEKIJÄIN VÄLISET PALKKAEROT
UNKARIN TEOLLISUUDESSA 1900-1979

Otimme mielihyvin vastaan vuoden 1978 Unkarin matkanne yhteydessä esitetyn ehdotuksenne tarkastella kummassakin maassa miesten ja naisten ansiotason kehitystä, palkkaeroja ja niiden syitä. TTT:n ehdotuksen mukaisesti - ottaen huomioon Unkaria koskevat käytettävissä olevat tiedot - hahmottelimme tutkimuksen kohteet ja menetelmät. Luulen, että tietolähteet ovat suunnilleen vastaavanlaiset. Erot johtuvat maiden ja tilastoinnin ominaispiirteistä. Tästä huolimatta olemme sitä mieltä, että toisillemme lähetetyt tiedot ovat suuressa määrin samankaltaisia, voisin sanoa jopa samanlaisia. Tämä tutkimusprojekti on ollut erittäin hyödyllinen ja mielenkiintoinen meille, koska kummankin maan ongelmiin tutustumisen lisäksi me pystymme käyttämään tutkimustuloksia hyväksi Unkarin Ammattiyhdistysten Keskusjärjestön joulukuussa¹ pidettävän edustajakokouksen valmisteluissa.

Ennen kuin siirryn käsittelemään Unkarin osalta selvitettyjä asioita, pyydän saada luonnehtia lyhyesti niitä muutoksia, jotka Unkarissa koettiin tarkastelu-kohteena olevana aikakautena. Kyseessä oleva aikakausi voidaan jakaa Unkarin kannalta kolmeen historialliseen periodiin. Ensimmäinen kesti vuodesta 1900 vuoteen 1918, jolloin Unkari oli Itävalta-Unkarin monarkian jäsen. Sen pinta-ala oli silloin 3,4 kertaa laajempi ja sen väestö kaksi kertaa suurempi kuin nykyisen Unkarin. Toinen oli kahden maailmansodan välinen kausi, tai pikemminkin se jatkui vielä voisen maailmansodan loppuun saakka, jolloin pinta-ala

¹ Vuonna 1980.

oli suurinpiirtein sama kuin nykyinen ja väestö noin 3 miljoonaa pienempi. Kolmas kausi on tämä nykyinen - toisen maailmansodan jälkeinen -, joka eroaa edellisestä ennen kaikkea yhteiskuntajärjestelmältään ja kehitykseltään.

1. Unkarin teollisuuden kehitys

Unkarissa teollisuuden kasvu lähti liikkeelle paljon myöhemmin kuin yleensä länsimaissa, jopa myöhemmin kuin Suomessa. Ensimmäisenä tarkastelukohteena olevana aikakautena on kuitenkin nähtävänä jo huomattavaa edistystä. Unkarin talous muuttui huomattavasti vuosisadan vaihteen ja ensimmäisen maailmansodan välisenä aikana, se oli viime vuosisadan lopulla vallitseviksi tulleiden tuotanto-olojen täydellistymisen aikaa. Teollisuuden dynaaminen kasvu, sen sisällä suurteollisuuden ylivoima, luottojen ja liike-elämän laajentuminen sekä kotimaan markkinoiden laajentuminen heijastivat kansainvälisestikin huomattavaa talouskasvua. Kokonaisuudessaan vaikuttava kehitys ei ollut ilman vakavia yhteiskunnallisia ja taloudellisia ristiriitoja, joista vain jälkimmäisiin viittaaan lyhyesti. Eräänä perusristiriitana oli Unkarin teollisuuden korkea keskittymisaste. Huomattava osa palkkatyöläisistä oli suuryritysten palveluksessa. Teollisuuden omalaatuisesta kehityksestä johtui se, että keskikokoiset yritykset miltei puuttuivat. Sen sijaan oli varsin suuri määrä vanhaa tekniikkaa käyttäviä, pääomaköyhiä pienyrityksiä. Unkarissa teollisuuden rakennekin oli kehittynyt ristiriitaisesti. Kun kehittyneissä länsimaissa teollisuuden rakenteen kahtena määräävänä alana olivat tekstiili- ja elintarviketeollisuus, Unkarin teollisuuden rakenteessa jälkimmäisellä oli miltei yksinomaan ratkaiseva osa. Elintarviketeollisuuden osuus koko teollisuuden tuotantoarvosta oli noin 40 prosenttia, kun tekstiiliteollisuuden osuus oli 3,6 prosenttia vuonna 1898 ja 6,3 prosenttia vuonna 1913. Elintarviketeollisuus käyttämänsä tekniikan ja lopputuotteiden luonteen vuoksi ei voinut tehdä myönteistä vaikutusta muiden teollisuushaarojen tekniseen tasoon. Yksipuolisen teollisuusrakenteen haitallinen vaikutus näkyi ennen kaikkea tässä.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen, ja sittemmin neuvostotasavallan voitettua, Unkarin talous oli sodasta uupunut. Se oli menettänyt huomattavan osan taloudellisista voimavaroistaan. Kotimaan markkinat olivat supistuneet. Kaksoismonarkian taloudellinen kontaktijärjestelmä, vaikka se olikin ollut ristiriitainen, oli katkennut äkkiä. Unkarin talous oli täydellisessä hajaannustilassa useastakin syystä. Tästä tilasta selvittiin vain hyvin hitaasti ja monien ristiriitojen kautta. Teollisuustuotannon taso ylti vasta vuoden 1927 paikkeilla viimeisen rauhanvuoden tasolle¹, tekninen kehitys päinvastoin kuin kehittyneissä maissa oli hidasta. Teollisuusrakenteen ominaispiirteenä oli edelleenkin pitkälle viety keskittyneisyys yritysten koon suhteen. Kun kehittyneissä maissa siihen aikaan nähtiin teknisen kehityksen edelläkävijän, raskaan teollisuuden, voittavan tilaa, Unkarin teollisuudessa aivan vastakkainen tendenssi vaikutti rakennemuutokseen. Kevyt teollisuus oli tulossa etusijalle.

Maailmantalouden kriisi vaikuttaa herkästi Itä-Euroopan maiden, mm. Unkarin tilanteeseen. Talouden elvyttämisen kaksi tärkeintä pilaria - maailmanmarkkinoiden suhteellisen edulliset maanviljelystuotteiden hinnat ja suurimittainen pääomantuonti - olivat luhistuneet.

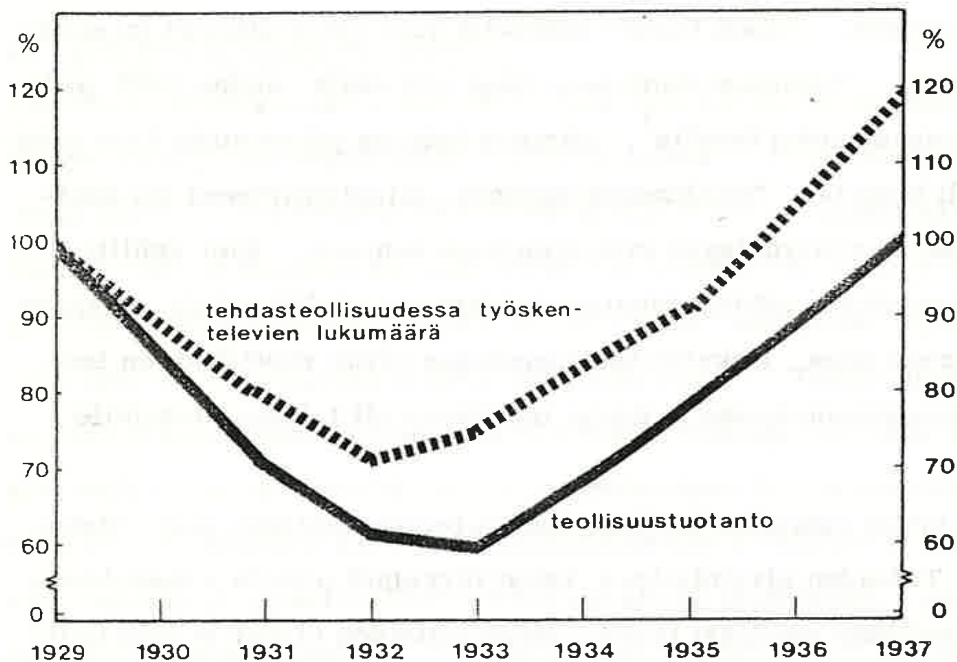
Unkarin tehdasteollisuudessa kriisin vaikutus tuli tuntuvaksi vuodesta 1930 lähtien. Vaikutus ilmeni eri tavalla kolmella teollisuuden haaralla. Eniten takaiskuista kärsi tuotantovälineitä tuottava ala: rauta- ja metalliteollisuus, koneteollisuus, rakennusaine- ja puuteollisuus. Näiden neljän teollisuushaaran kokonaistuotanto oli vuonna 1932 noin puolet vuoden 1929 tuotannosta (52 %).

Elintarviketeollisuudessa eräillä kulutustavarateollisuuden aloilla supistuminen oli suhteellisesti pienempi. Maksukyvyn heikentyminen, eli suurten ih-

¹ Luonnollisesti vastaavan suuruista aluetta kohti laskien.

Kuvio 1.

Tuotannon ja työntekijämäärän kehitys Unkarin tehdasteollisuudessa 1929–1937

misjoukkojen taloudellisen aseman huonontuminen sekä vientimarkkinoiden menettäminen supistivat tämän alan tehdasteollisuuden tuotantoa 23 prosentilla.

Kolmanteen ryhmään kuuluviin teollisuusaloihin kriisi tuskin vaikutti. Näihin aloihin voidaan lukea kevyen teollisuuden valtaosa, ennen kaikkea tekstiili-, nahka- ja paperiteollisuus. Niiden tuotanto ylitti vuonna 1930 vielä vuoden 1929 tuotannon, vuosina 1931–32 se supistui 2–4 prosenttia ja vuonna 1933 kokonaistuotanto oli taas 10 prosenttia korkeampi kuin vuonna 1929.

Tehdasteollisuuden tuotannon supistuminen kokonaisuudessaan oli vuonna 1932 syvimmillään. Silloin teollisuustuotannon taso oli 24 prosenttia alhaisempi

kuin vuoden 1929 ennätystaso. Kriisin jälkeisenä aikana teollisuudesta tuli talouskasvun tärkein tekijä. Kasvu oli suhteellisen hidasta metallurgian teollisuudessa, koneteollisuudessa sekä kemian teollisuudessa. Sitä vastoin kulutustavaroita valmistavien teollisuushaarojen (ensisijaisesti tekstiili- ja paperiteollisuuden) ominaispiirteenä oli tuotannon nopea laajentuminen, nousukausi. Elintarviketeollisuuden klassillisilla aloilla vallitsi taantuma.

Tehdasteollisuuden kehitys muuttui olennaisesti sotavarustelujen aikana. Vuonna 1938 käynnistettiin yhden miljardin pengön (sen ajan rahayksikkö) investointiohjelma. Valtion tilaukset merkitsivät asianomaisten teollisuusalojen (ensisijaisesti rauta-, metalli-, kone- ja sähköteollisuuden) tuotannon 20-30 prosentin kasvua. Kerrannaisvaikutuksensa vuoksi sodanaikainen noususuhdanne pääsi sitten vaikuttamaan tehdasteollisuuteen kokonaisuudessaankin. Unkariin liitetyt alueet laajensivat teollisuuden markkinoita.

Sodan aikana teollisuuden tuotanto kasvoi nopeasti. Vuosien 1938 ja 1943 välisenä aikana - vain vuoden 1938 alue huomioon ottaen - teollisuuden tuotannon arvo kasvoi 2,8-kertaiseksi sen ajan hinnoilla laskien. Teollisuustuotannon kasvu oli nopea vuoteen 1940 saakka. Vuodesta 1941 lähtien teollisuuden kasvu oli täysin yksipuolisesti sodasta riippuvainen, raskaan teollisuuden tietyt osat kasvoivat nopeasti ja kulutustavaroita tuottavat alat supistuivat. Teollisuuden rakenteen vääristymistä osoittaa se, että sadastatuhannesta uudesta työntekijästä yli 80 000 oli työssä metalli- ja koneteollisuudessa samalla, kun tekstiili- ja nahkateollisuustyöntekijäin lukumäärä väheni.

Toisen maailmansodan aikana tuhoutui huomattava osa Unkarin tehdasteollisuudesta. Kapasiteetista menetettiin 24 prosenttia. Lisäksi tehtaot jäivät ilman liikepääomaa ja raaka-aineita, ehjinä säilyneet tehtaotkaan eivät siis pystyneet käynnistämään tuotantoaan. Vuonna 1946 tehdasteollisuuden tuotantoarvo oli vain 68 prosenttia vuoden 1938 tuotantoarvosta. Eri teollisuusaloilla tuotanto vaihteli suuresti. Esimerkiksi kemianteollisuuden tuotanto oli nyt jopa korke-

ampi kuin vuonna 1938, koneteollisuudessa se oli 72 prosenttia, tekstiiliteollisuudessa 62 prosenttia ja nahkateollisuudessa 37 prosenttia vuoden 1938 tuotannosta.

Miltei samaan aikaan, kun aloitettiin maan uudelleenrakentaminen, lähti liikkeelle sosialistinen teollistuminen, teollisuuden rakenteen muuttaminen ja uusien teollisuusalojen luominen. Kaiken tämän tuloksena teollisuuden bruttotuotanto oli 8,5 kertaa suurempi vuonna 1979 kuin vuonna 1950. Unkarin teollisuuden sodan jälkeistä kehitystä aivan 1970-luvun alkuun saakka luonnehtivat ns. ekstensiiviset kehittämistoimet etuineen ja haittoineen.

Unkarin teollisuuden kehityksen ja sille ominaisten piirteiden esittelyn jälkeen käsittelen seuraavassa naistyöllisyyden kehitystä, sen ominaisuuksia sekä naisten ja miesten välisiä palkkaeroja mainittuina kolmena aikakautena.

2. Naisten työllisyyskehityksen ominaispiirteet vuosisadan vaihteesta maailmantalouden suureen kriisiin saakka

Vuosisadan vaihteessa teollisuuden nopea kasvu ilmeni myös työntekijämäärän kasvussa. Vuosien 1898 ja 1913 välisenä aikana Unkarin tehdasteollisuudessa työntekijöiden lukumäärä nousi 230 000:lla (302 000:sta 532 000:een), mikä merkitsi 87 prosentin kasvua. Työntekijöiden lukumäärä kasvoi eri suhteissa eri teollisuusaloilla. Neljällä teollisuusalalla, tekstiili-, rakennusaine-, puu- ja elintarviketeollisuudessa, työntekijöiden lukumäärä kasvoi 56 prosenttia, jokaisen teollisuusalan osuus kasvusta oli 13-14 prosenttia (liite 1). Mainituista teollisuusaloista tekstiiliteollisuus nojasi nimenomaan naistyövoimaan (naisten osuus oli 64-65 prosenttia). Myös elintarviketeollisuudessa naisten osuus oli merkittävä (41-44 prosenttia).

Taulukko I

Naisten lukumäärä tehdasteollisuudessa vuonna 1901 ja 1910

Teollisuusalat	1901		1910		Naisten lukumäärän kasvu
	Naisten lukumäärä	Naisten osuus %	Naisten lukumäärä	Naisten osuus %	
Metalliteollisuus	1 630	4,57	3 957	7,6	243
Kone- ja sähköteoll.	790	2,09	2 812	4,4	356
Kivi-, savi- ja lasiteollisuus	5 802	18,94	12 290	20,2	211
Puuteollisuus	4 346	15,26	5 245	10,1	120
Nahkateollisuus	1 385	23,68	2 194	27,3	159
Tekstiiliteollisuus	12 054	60,54	26 303	64,6	218
Vaateteollisuus	3 487	56,98	7 913	55,5	227
Paperiteollisuus	2 545	41,54	4 336	47,0	170
Elintarviketeollisuus	21 138	43,29	28 123	41,9	133
Kemianteollisuus	2 276	17,96	4 080	19,3	179
Painoteollisuus	1 806	28,14	3 266	28,9	177

Lähde: Berend-Ránki: Unkarin tehdasteollisuus 1900-1914, s. 304.

Huom. Tiedot koskevat silloista Unkaria ilman Kroatiaa.

Samanaikaisesti naistyöntekijäin lukumäärä kasvoi 76 prosentilla eli noin 43 000:lla. Naistyöntekijöistä 63 prosenttia työskenteli rakennusaine-, tekstiili- ja elintarviketeollisuudessa. Naistyöntekijöiden määrä kasvoi kuitenkin jokaisella teollisuusalalla.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen tehdasteollisuuden työntekijämäärä vakiintui vasta 1920-luvun toisella puoliskolla, lievän noususuhdanteen aikana vuoden 1913 tasolle (liite 2). Kaivosteollisuudessa, metalliteollisuudessa ja rakennusaineteollisuudessa työntekijämäärä pysyi suurinpiirtein ennallaan, muilla aloilla, ennen kaikkea tekstiiliteollisuudessa, tiedot kertovat lukumäärän huomattavasta kasvusta (liite 3). Naistyöntekijöiden lukumäärä kasvoi noin 20 000:lla eli noin 42 prosentilla vuosien 1913 ja 1929 välisenä aikana.

Taulukko II

Naistyöntekijöiden lukumäärä tehdasteollisuudessa

Vuosiluku	Lukumäärä	1913 = 100	%-osuus teollisuuden koko työntekijämäärästä
1913	50 333	100,0	23,4
1921	40 326	80,1	26,3
1924	54 996	109,3	27,9
1927	67 754	134,5	29,8
1929	71 402	141,9	30,0

Lähde: Berend-Ránki: Unkarin talous ensimmäisen maailmansodan jälkeen 1919-1929.

Huom. Vuoden 1913 tieto on arvioitu.

3. Naisten ja miesten väliset palkkaerot vuosisadan vaihteesta maailmantalouden suureen kriisiin saakka

Käytettävissä olevat tutkimukset, mutta muutkin lähteet, kuten työläisten oloja kuvaavat tilastot, edistykselliset lehdet ja ammattiyhdistysten lehdistö, todistavat yksiselitteisesti, että naisten ja miesten välillä oli huomattavia palkkaeroja, joista vain osa voidaan selittää naisten alhaisemmalla ammattitaidolla tai työoloilla. Suuri osa palkkaeroista johtui selvästi diskriminaatiotekijöistä.

Vuonna 1901 palkkataulukon kahteen alimpaan luokkaan kuului miehistä 42,2 prosenttia ja naisista 82,6 prosenttia. Vastaavasti tämä jakaantuma vuonna 1906 oli 32,5 prosenttia ja 83,9 prosenttia ja vuonna 1910 26,6 prosenttia ja 77,8 prosenttia.

Taulukko III

Tehtaissa työskentelevien työntekijöiden jakaantuminen
viikkopalkan suuruuden mukaan

	Miehet			Naiset		
	1901	1906	1910	1901	1906	1910
Alle 10 kruunua	18,8	12,7	10,8	60,7	54,4	45,4
10 - 14 kruunun välillä	23,4	19,8	16,6	21,9	29,5	32,4
14 - 20 "	26,2	29,1	28,3	6,8	11,7	19,3
20 - 30 "	19,6	23,3	25,7	0,6	3,8	2,4
30 - 40 "	6,4	10,0	11,5	0,2	0,3	0,3
Yli 40 kruunua	3,1	4,8	7,8	-	-	0,1
Viikkopalkka tuntematon	2,5	0,3	0,1	9,8	0,3	0,1
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Lähde: Tuotantolaitos- ja työläistilastot vuonna 1901, 1906 ja 1910.

Huomiota herättää se, että ylimmäisiin luokkiin (yli 40 kruunua viikossa) kuuluvien miesten osuus nousi jatkuvasti (vuonna 1901 3,1 prosenttia ja vuonna 1910 jo 7,8 prosenttia), naisista vain 0,1 prosenttia kuului näihin palkkaluokkiin vuonna 1910. Tietojen epätasaisuuden vuoksi keskiansioista meillä on vain summittainen arvio. Voitaneen kuitenkin todeta, että kunakin vuonna miesten keskimääräinen viikkoansio oli noin kaksikertainen naisten keskimääräiseen viikkoansioon verrattuna. Tämän arvion sekä jakaantuma-analyysin valossa voidaan sanoa, että hyvin todennäköisesti Unkarin tehdasteollisuudessa vuosien 1901 ja 1910 välisenä aikana miesten ja naisten väliset palkkaerot eivät juuri muuttuneet.

Jakaantumien luonne on ennen kaikkea yhteydessä eri alojen erilaisiin ammattitaitotarpeisiin: missä ammattitaitovaatimukset ovat korkeat, siellä keskimääräistä suurempi osa työntekijöistä kuuluu ylempiin palkkaluokkiin. Ammattitaidon palkkaa määräävä rooli oli aika hyvin näkyvissä (liite 4).

Taulukko IV

Palkat teollisuusaloittain vuonna 1910
(keskimääräinen päiväpalkka kruunuissa)

Teollisuusalat	1910	
	Miehet	Naiset
Metalliteollisuus	3,8	1,84
Konevalmistus	4,3	1,65
Rakennusaineteollisuus	3,0	1,71
Puuteollisuus	2,87	1,62
Nahkateollisuus	3,32	1,66
Tekstiiliteollisuus	2,95	1,75
Vaatetusteollisuus	3,45	2,08
Paperiteollisuus	3,09	1,61
Elintarviketeollisuus	3,1	2,1
Kemianteollisuus	3,27	1,72
Rakennusteollisuus	—	—
Painoteollisuus	3,68	1,88
Keskimäärin	3,72	1,86

Lähde: Statisztikai Szemle (Tilastollinen aikakauskirja),
1923, Nro 3-4.

4. Naisten työllisyyskehitys maailmantalouden
kriisin ja toisen maailmansodan välisenä ai-
kana

Työntekijöiden kokonaismäärä väheni 20 prosentilla maailmantalouden kriisin aikana vuoteen 1932 mennessä. Työntekijöiden määrä väheni eri tavalla eri aloilla. Esimerkiksi koneteollisuudessa, rakennusaine- ja puuteollisuudessa vähennys oli 30-35 prosenttia, samalla kun nahkateollisuudessa oli 10 prosenttia enemmän työntekijöitä kuin ennen kriisiä. Yleensä naistyöntekijöiden lukumäärä väheni suuremmassa määrin kuin miesten.

Kriisin jälkeisenä aikana Unkarin teollisuudessa työntekijöiden lukumäärä alkoi kasvaa voimakkaasti (liite 4), vuosien 1929 ja 1938 välisenä aikana se

kasvoi 60 000:lla. Uusista työntekijöistä noin kolmasosa sai työtä tekstiiliteollisuudesta ja kolmasosa metalliteollisuudesta. Työntekijöiden kysyntä lisäsi myös naistyöntekijämäärän kasvua.

Taulukko V

Keskimääräisen vuosittaisen työntekijämäärän kehitys tehdasteollisuudessa 1929-1938

Vuosiluku	Koko työntekijämäärä	Naisten	
		lukumäärä	%-osuus koko työntekijämäärästä
1929	235 004	71 502	30,4
1933	176 237	60 967	34,5
1934	195 992	66 677	34,0
1935	216 013	73 504	34,0
1936	246 269	81 345	33,0
1937	276 500	90 352	32,7
1938	288 512	92 731	32,1

Työllisyyden kasvu ja siinä naistyöntekijöiden lukumäärän kasvu muuttui voimakkaasti 1930-luvun toisella puoliskolla. Vuonna 1938 oli 20 000 naistyöntekijää enemmän tehdasteollisuudessa - heistä suurin osa tekstiiliteollisuudessa - kuin ennen kriisiä vuonna 1929. Naisten osuus työntekijöistä sen sijaan väheni kriisin jälkeen, mikä johtui ensisijaisesti raskaan teollisuuden suhteellisen nopeasta kehityksestä.

Sotakonjunkttuurin seurauksena työntekijämäärä nousi jälleen voimakkaasti, erityisesti naisten työllisyys kohentui. Näin ollen esimerkiksi naistyöntekijöiden lukumäärä kasvoi vuosien 1930 ja 1943 välillä koneteollisuudessa 7,4-kertaiseksi, metalliteollisuudessa 2,7-kertaiseksi, kemianteollisuudessa 2,6-kertaiseksi ja puuteollisuudessa 2,2-kertaisesti (liitteet 5 ja 6). Naistyöntekijöiden osuus työntekijöiden kokonaismäärästä kasvoikin koneteollisuudessa 14 prosentista 24 prosenttiin, rakennusaineteollisuudessa 16 prosentista 25 prosenttiin ja

puuteollisuudessa 13 prosentista 21 prosenttiin. Kokonaisuudessaan naisten osuus oli kuitenkin suurinpiirtein sama aikakauden alussa ja lopussa (liite 7).

Toisen maailmansodan aikana Unkarin tehdasteollisuuden työntekijöiden lukumäärässä ja kokoonpanossa tapahtui oleellisia muutoksia. On mielenkiintoista, että kun Euroopan sotaa käyvissä maissa naisten osuus kasvoi huomattavasti, koska sotaan lähteneiden miesten tilalle otettiin naisia, niin Unkarissa miesten ja naisten lukumäärän suhde ei muuttunut (liite 12). Tämä johtui siitä, että Unkarissa sodanjulistuksenkaan jälkeen ei määrätty yleistä liikekannallepanoa, jolloin maaseudun runsaslukuinen ja piilotyötön köyhälistö toimi huomattavana reservijoukkona tehdasteollisuudelle.

Taulukko VI

Keskimääräisen työntekijämäärän kehitys tehdasteollisuudessa 1938-1943

Vuosisiluku	Koko työntekijämäärä	Naisten lukumäärä	Naisten
			%-osuus koko työntekijämäärästä
1938	188 512	92 731	32,1
1939	327 069	105 631	32,2
1940	348 894	111 962	32,1
1941	354 046	109 916	31,0
1942	374 299	120 393	32,1
1943	391 838	125 456	32,1

5. Naisten ja miesten väliset ansioerot
vuosien 1929 ja 1939 välisenä aikana

Nimellisansiot vähenivät jo ensimmäisenä maailmansodan jälkeisenä vuosikymmenenä sotaa edeltävään aikakauteen verrattuna. Vuosina 1929-1933 ylituotannon kriisin aikana palkat pienenivät edelleen ja 1930-luvun loppuun mennessä palkat vakiintuivat kriisin aiheuttamalle alhaiselle tasolle.

Todellinen ansiotaso ei yltänyt edes vuonna 1939 vuoden 1929 ansiotasolle, ansiotaso ylitti kuitenkin vuosina 1931 ja 1933 vuoden 1929 tason. Tämä johtui siitä, että kriisin aikana yrityksistä irtisanottiin ensisijaisesti ammattitaidottomia aputyöntekijöitä, mutta pidettiin vaikeammin korvattavissa olevat ammattimiehet. Tämä kokoonpanomuutos tietysti vaikutti myös keski-ansiotasoon. Kriisin jälkeen taas yritykset ottivat palvelukseensa enemmän halpaa työvoimaa kuin ammattimiehiä, mikä vaikutti vuosikeskiansiotasoa alentavasti.

1930-luvun loppuvaiheessa alkaneen palkkojen kasvun takana oli kaksi tekijää: Toinen tekijä oli se, että eräille ammateille sovittiin pakolliset minimipalkat. Näitä ammatteja oli vuonna 1936 4, vuonna 1937 65, vuonna 1938 51 ja vuonna 1939 17. Toisena tekijänä oli sotavarusteluista johtuva taloudellinen noususuhdanne (liite 8).

Tehdasteollisuuden työntekijöiden ansioiden kehitys pengömääräisesti oli seuraava:

<u>vuosi</u>	<u>vuosikeskituntiansio</u>
1929	1 483
1933	1 132
1935	1 129
1937	1 157
1941	1 540

Sodan aikana varsinkin hinnankorotusten vuoksi ja koska valtio säänteli työvoimamarkkinoita, palkat määrättiin usein virallisesti. Yleensä määrättiin maksettavaksi tietyn suuruinen lisä peruspalkan lisäksi.

Tehdasteollisuudessa työntekijöiden tuntipalkka oli vuonna 1935 alhaisin, miehillä se oli 48 filleriä ja naisilla 31 filleriä. Kriisin aikana tapahtunut palkkojen alentuminen vaikutti keskimääräistä enemmän naistyöntekijöihin. Kriisin lopulla tehdasteollisuudessa naisten palkkataso oli 15 prosenttia alhaisempi kuin miespuolisten aputyöntekijäin palkkataso, ja oli vähemmän kuin puolet ammattitaitoisten miesten palkoista. Tämä johtui siitä, että naisista vain pieni osa oli ammatillisesti koulutettu. Tähän aikaan tehdastyöläisistä noin kolmasosa oli naisia, mutta heidän osuutensa ammattitaitoisista työntekijöistä oli vain 12 prosenttia.

Vuodesta 1931 vuoteen 1943 naisten ja miesten välisiä palkkaeroja luonnehti niiden vakiintuneisuus. Vuonna 1931 naisten palkka oli miesten palkasta 66 prosenttia ja vuonna 1943 64 prosenttia.

Taulukko VII

Naisten keskimääräinen tuntiansio verrattuna miesten tuntiansioon Unkarin tehdasteollisuudessa 1931-1933, 1934-1938 ja 1939-1943, %

Teollisuusalat	1931-1933	1934-1938	1939-1943
Metalliteollisuus	57,6	58,3	62,3
Konevalmistus	75,7	70,4	57,3
Sähköteollisuus	56,6	57,8	65,6
Rakennusaineteollisuus	60,1	61,7	62,9
Puuteollisuus	64,8	63,9	60,5
Nahkateollisuus	58,0	61,4	61,8
Tekstiiliteollisuus	67,1	71,9	74,3
Vaatetusteollisuus	63,2	66,5	61,8
Paperiteollisuus	56,1	51,7	56,4
Elintarviketeollisuus	68,2	71,2	67,4
Kemianteollisuus	55,2	57,8	61,7
Painoteollisuus	47,7	45,6	50,5
Tehdasteollisuus yhteensä	65,0	64,0	64,0

6. Palkkojen kehitys toisen maailman- sodan jälkeen

Vuoden 1945 kesällä ammattiyhdistykset solmivat uuden työehtosopimuksen. Silloin inflaatio ei näyttänyt vielä kovin vaaralliselta, ja ammattiyhdistykset halusivat harjoittaa deflaatiopolitiikkaa. Kun se ei onnistunut erittäin nopeasti kiihtyvän inflaation takia, alettiin korottaa palkkoja. Silläkään ei kuitenkaan pystytty estämään reaaliansioiden jatkuvaa laskua. Vuonna 1945 syyskuussa palkkojen reaaliarvo vastasi sen sotaa edeltäneestä arvosta 40 prosenttia ja joulukuun lopussa 7,4 prosenttia. Tämän vuoksi ammattiyhdistykset siirtyivät palkkapolitiikassaan inflaatiopolitiikkaan. Otettiin käyttöön indeksiin sidottu palkkajärjestelmä ja tutkittiin viikottain hintojen ja palkkojen kehitystä. Tälläkään keinolla ei voitu pysähdyttää yhä voimistuvasta inflaatiosta johtuvaa reaaliansioiden vähentymistä. Siksi vuosina 1945-1946 palkkojen lisäksi työstä maksettiin hyvin suuressa määrin tavaralla.

Stabilisaatio aiheutti muutoksia työllisyyteen sekä palkkasuhteisiin - myös miesten ja naisten palkkojen väliseen suhteeseen. Vuoden 1946 lopussa tehdasteollisuuden työntekijöiden kokonaismäärä oli 270 000, josta naisten osuus oli 26 % (liite 9). Ammattitaitoisista työntekijöistä naisten osuus oli 3,7 prosenttia, työssä koulutetuista 49,5 prosenttia ja aputyöntekijöistä 31,4 prosenttia.

Samoin kuin ennen sotaa valtaosa naisista oli tekstiiliteollisuuden ja elintarviketeollisuuden palveluksessa. Nämä teollisuushaarat työllistivät naistyöntekijöistä yli 55 prosenttia.

Stabilisaation jälkeen naisten palkat olivat paljon lähempänä miesten palkkoja kuin sotaa edeltävänä aikana. Tehdasteollisuudessa naisten palkat olivat 80 prosenttia miesten palkoista. Muutamilla tärkeillä teollisuusaloilla, kuten tekstiili-, kone- ja nahkateollisuudessa, naisten palkkojen osuus miesten palkoista oli yli 80 prosenttia. Suurimmat palkkaerot olivat metalliteollisuudessa ja kirjapainoalalla. (liite 9).

Vuosien 1946 ja 1959 väliseltä ajalta ei ole käytettävissä luotettavia tietoja Unkarista naisten ja miesten palkkaerojen kehityksestä. Tuolta ajalta voidaan sanoa vain seuraavaa:

- Vuosien 1947-1948 työehtosopimuksissa ei tehty enää eroa, kuten aikaisemmin, palkkatariffeissa miesten ja naisten töiden välillä. Erillisistä palkkatariffeista luopuminen laillisesti tasa-arvoisuuden palkkauksessa.
- Naistyöntekijöiden lukumäärä kasvoi huomattavasti tällä periodilla. Kaikista teollisuustyöntekijöistä naisten osuus oli 23 prosenttia vuonna 1946 ja lähes 32 prosenttia vuonna 1958.
- Valtionteollisuudessa vuosina 1949-1959 työntekijöiden keskipalkka nousi 2,5-kertaiseksi.

Seuraavassa tarkastellaan vuosina 1959, 1964, 1969 ja 1974 suoritettuihin otantatutkimuksiin perustuen teollisuuden nais- ja miestyöntekijöiden välisiä lukumäärä-, ammattitaito-, koulutustaso- ja palkkaeroja.

7. Työllisyyden kehitys valtioneollisuudessa 1959-1974

Valtioneollisuuden työllistämien työntekijöiden määrä nousi 820 500 henkilöstä 1 967 000 henkilöön vuosina 1959-1974. Lähes 250 000 henkilön määrän kasvusta 64 prosenttia (160 000) oli naisia. Niinpä valtioneollisuuden kaikista työntekijöistä naisten osuus kasvoi 31,5 prosentista 39,2 prosenttiin. Voimakas kasvu ajoittui vuosien 1959-1969 väliseen aikaan. Naistyöntekijöiden lukumäärä nousi joka teollisuusalaalla, mutta erityisesti sellaisilla voimakkaasti kehittyvillä aloilla kuten telekommunikaation ja tyhjiöpakkaustek-

niikan alalla, kemianteollisuudessa ja elintarviketeollisuudessa. Naistyöntekijöiden lukumäärän kasvusta 38 prosenttia (61 000 henkilöä) tapahtui näillä aloilla.

Nämä määrälliset muutokset toivat mukanaan laadullisiakin muutoksia. Teollisuudessa työskentelevien naisten koulutustaso- ja ammattitaitomäärä muuttuivat myönteiseen suuntaan. Tarkastelukohteena olevalle ajalle yleisenä piirteenä oli se, että vähiten ammattitaitoa vaativissa töissä olevien naisaputyöntekijäin osuus väheni (26,8 prosentista 18,4 prosenttiin) ja ammattitaitoisten naistyöntekijöiden osuus kasvoi (18,6 prosentista 21,8 prosenttiin). Tämä muutos oli tyypillistä ei vain koko valtioneollisuudessa, vaan yksittäisilläkin teollisuusaloilla alasta riippuen.

8. Mies- ja naistyöntekijöiden välisten palkka-
erojen kehitys valtioneollisuudessa vuosina
1959-1974

Tarkastelun kohteena olevana aikana talouden nopean kasvun ja siihen liittyneiden elintasopoliittisten toimenpiteiden vuoksi valtioneollisuuden työllistämien työntekijöiden nimellisansiot kasvoivat huomattavasti kummallakin sukupuolella jokaisella ammattitaito- ja työolosuhdeasteella. Tämä muutos voidaan osoittaa jokaisella keskeisellä ansiomittarilla (peruspalkalla, tuntipalkalla jne.).

Miesten ja naisten tuntipalkkojen väliset suhteelliset erot koko jaksolla 1959-1974 pysyivät suurinpiirtein ennallaan. Vuosien 1959 ja 1969 välillä suhteelliset erot vähenivät 1,3 prosenttiyksiköllä, minkä jälkeen kehityssuunta oli päinvastainen. Absoluuttiset erot sen sijaan kasvoivat koko ajan, varsinkin vuosien 1969 ja 1974 välillä.

Taulukko VIII

Valtioneollisuudessa työskentelevien työläisten
tuntipalkat forittimääräisesti

	Miehet	Naiset	Naiset/Miehet
1959	7,81	5,51	70,6
1964	8,69	6,19	71,2
1969	10,48	7,54	71,9
1974	18,41	12,89	70,0

Ammattitaitoluokkien mukainen ansiotasovertailu osoittaa absoluuttisten erojen kasvua joka luokassa. Suhteelliset erot vähenivät aluksi joko vuoteen 1964 tai ammattitaitoluokasta riippuen vuoteen 1969 saakka, sittemmin tilanne muuttui naisten haitaksi (liitteet 10 ja 11).

Keskimääräisten tuntipalkkojen ja vastaavasti kuukausipalkkojenkin absoluuttiset erot kasvoivat kaikissa kolmessa ammattitaitoluokassa. Absoluuttisten erojen suuruusjärjestys mukautuu ammattitaitoluokkien järjestykseen ja viittaa siihen, että aputyöntekijöillä ensisijaisesti työn raskaudella ja työoloilla on palkkaa differentioiva rooli ja että lisäksi ammattitaidon laatu laajentaa naisten ja miesten välisiä palkkaeroja.

Vuosilta 1969 ja 1974 on käytettävissä tähänastisia seikkaperäisempiäkin tietoja. Perustuntipalkkojen kehitystä voidaan nyt seurata seitsemässä ammattitaitoryhmässä, kun aikaisemmin niitä oli kolme, ja työolojen kehitystä neljässä kategoriassa.

Monipuolisesta ja erikoisesta ammattityöstä huolimatta perustuntipalkkojen suhteelliset erot pysyivät ennallaan tai hieman kaventuivat joka ammattitaitoluokassa. Absoluuttiset erot pienenivät yksinkertaisen ja normaaliammattityön tapauksessa, muissa kategorioissa ne kasvoivat (liite 12).

Samoihin työolosuhdeluokkiin kuuluvien mies- ja naistyöntekijöiden perustuntipalkkojen vertailu osoittaa absoluuttisten erojen kasvua sekä suurta voimaa vaativissa töissä erojen vähentymistä (liite 13).

Todellisten tuntipalkkojen absoluuttisille eroille oli tyypillistä niiden kasvu joka ammattitaitoryhmässä (liite 14). On havaittavissa, että samaan ammatitaitoluokkaan kuuluvien miesten ja naisten todellisten tuntipalkkojen välillä oli suurempia eroja kuin perustuntipalkkojen välillä. Syytä tähän on etsittävä suoritusten välisistä eroista.

Miesten ja naisten väliset palkkaerot ovat huomiota herättäviä myös teollisuusaloittaisena kuukausikeskipalkkojen vertailussa. Kahdestakymmenestä teollisuusosalasta vain viidellä miesten ja naisten väliset suhteelliset palkkaerot kaventuivat kaudella 1959-1974. Absoluuttiset erot tulivat joka alalla suuremmiksi.

Teollisuusalojen järjestys palkkojen suuruuden mukaan ei muuttunut oleellisesti. Tämä viittaa todennäköisesti siihen, että palkan määräävien perustekijöiden suhteellisessa asemassa ei tapahtunut huomattavia muutoksia. Teollisuusalan palkkatason ja sillä alalla työskentelevien naisten osuuden välillä on osoitettavissa aika selvästi käänteinen yhteys, eli siellä missä naistyöntekijöiden osuus on keskimääräistä suurempi, palkkataso on alhaisempi ja päin vastoin.

On syytä kysyä, mistä johtuu, että ammattitaidon tai työolojen mukaan homogeenisissa työntekijäryhmissä nais- ja miestyöntekijöiden palkkojen väliset suhteelliset erot eivät ole muuttuneet olennaisesti ja absoluuttiset erot ovat tulleet huomattavasti suuremmiksi. Selitystä on etsittävä sellaisista tekijöistä, joita ei ole mahdollista tuoda esille tilastotieteen keinoin, mutta jotka ovat olemassa ja vaikuttamassa. Nämä tekijät voidaan luokitella eri ryhmiin: ensinnäkin

Taulukko IX

Valtioneollisuudessa työskentelevien mies- ja naistyöntekijöiden keskimääräiset kuukausipalkat sekä naisten palkkojen %-osuus miesten palkoista teollisuusaloittain vuosina 1959 ja 1974

	1959			1974		
	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	Nainen Mies	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	Nainen Mies
Kaivosteollisuus	2 420	1 557	64,3	4 049	2 289	50,5
Sähkötuotanto	1 828	1 351	73,9	2 910	1 978	68,0
Metallurginen teollisuus	1 986	1 435	72,3	3 313	2 258	68,2
Konevalmistus	1 875	1 338	71,4	2 921	2 044	70,0
Liikenneväline-teollisuus	1 909	1 386	72,6	3 005	2 157	71,8
Sähköteollisuus	1 870	1 320	70,6	3 005	2 157	71,8
Telekommunikaation ja vaakumitekniikan teoll.	1 862	1 304	70,0	3 080	2 141	69,5
Instrumenttiteollisuus	1 970	1 436	72,9	3 030	2 134	70,4
Metallimassatuoteval- mistus	1 889	1 354	71,7	2 452	2 125	71,6
Rakennusaineteollisuus	1 881	1 416	75,3	3 054	2 217	71,6
Kemianteollisuus	1 796	1 354	75,4	3 052	2 243	73,5
Puujalostusteollisuus	1 807	1 343	74,3	2 859	2 178	76,2
Paperiteollisuus	1 926	1 339	69,5	3 239	2 260	69,8
Painoteollisuus	1 936	1 314	67,9	3 381	2 285	67,6
Tekstiiliteollisuus	1 750	1 344	76,8	2 806	2 197	78,3
Nahka- ja turkisteoll.	1 831	1 352	73,8	2 836	2 080	73,3
Vaatetusteollisuus	1 773	1 404	79,2	2 805	2 124	75,7
Käsityöteollisuus	1 979	1 386	70,0	3 078	2 059	66,9
Muu teollisuus	1 809	1 339	74,0	3 056	2 061	67,4
Elintarviketeollisuus	1 817	1 313	72,3	3 091	2 285	73,9
Valtioneollisuus	1 973	1 356	68,7	3 193	2 184	68,4

historiallisiin tekijöihin, toiseksi yhteiskunnallisiin tekijöihin, jotka monessa suhteessa voidaan yhdistää historiallisiin tekijöihin ja lopuksi taloudellisiin ja teknisiin tekijöihin.

Historiallisiin tekijöihin luen perinteet. Eräissä yhteiskuntakerrostumissa vaikuttaa vieläkin asenne, että naisen tehtävänä on hoitaa kotia ja lapsia ja että

naiset eivät ole samanarvoista työvoimaa kuin miehet. On mainittava, että usein naiset itsekin omaksuvat tämän asenteen. On totuttu siihen, että naiset ansaitsevat vähemmän kuin miehet. Esimerkiksi eräässä tutkimuksemme suurin osa haastatelluista naisista ilmoitti, että on luonnollista se, että aviomies ansaitsee enemmän.

Yhteiskunnallisiin tekijöihin luen ne perheen perustamiseen liittyvät tilanteet, jolloin naiset eivät pysty antamaan täyttä panostaan opiskeluun, ammattitaidon hankkimiseen tai työpaikan asettamien velvollisuuksien täyttämiseen. Usein naiset eivät pysty omaksumaan heitä työllistävän yhteisön tavoitteita, ovat enemmän pois työstä jne. Juuri tämän takia on meillä esimerkiksi suhteellisen vähän naisia johtoasemissa. Yhteiskunnallinen tekijä on sekin, että työnantajat pitävät naisia usein vähemmän pysyvänä työvoimana kuin miehiä, siksi miehille on tarjolla enemmän sellaisia työtehtäviä, joista maksetaan niiden tärkeyden takia paremmin. Työtehtävien jaossa tehdään siis eroja samaa ammattitaitoa omaavien välille. Oma osuutensa on silläkin, että työmaailman arvojärjestys on miesten luoma. Tämä arvojärjestys keskittyy suoritukseen. Mikäli tätä periaatetta noudatetaan tarkasti, se johtaa väistämättä konfliktiin äidin roolin kanssa. Voin lisätä vielä, että tekniikan voimakastahtinen kehitys vaatii usein jatkokoulutusta ja tietojen laajentamista. Äiti, joka hoitaa lastaan kotona kolmen vuoden ajan, joutuu epäedulliseen asemaan, vaikka määräysten mukaan saakin hänelle kuuluvat palkankorotukset. Tässä suhteessa on siis vieläkin paljon tekemistä.

Kolmanteen ryhmään kuuluvat taloudelliset tekijät, jotka perustuvat työtehtävien luokitteluun. Tiedetään hyvin, että sama ammatti voi merkitä lukuisia erilaisia työtehtäviä. Otetaanpa esimerkiksi puusepän ammatti, mutta mikä tahansa muukin ammatti voidaan mainita - miten paljon erityyppistä työtä puusepät tekevätään. Työtehtävien ja työntekijöiden luokittelu on ihmisten käsissä ja näistä inhimillisistä tekijöistä johtuen luokittelu tapahtuu melkein

joka työpaikassa eri tavalla, mikä sinänsä aiheuttaa eroja. Jos halutaan saada täsmällinen kuva miesten ja naisten palkkojen välisestä suhteesta, on mentävä mikrotasolle.

Palkka- ja ansiotaso riippuu monesta tekijästä, kuten ammattitaidosta, fyysisen ja henkisen rasituksen asteesta, työoloista, työtehtävistä, työtuntien määrästä jne. Olemme havainneet, että aiemmin esitetyt ja analysoidut makrotason tiedot eivät pysty ilmaisemaan kaikkia ansiotasoon vaikuttavia tekijöitä. Siksi mielestäni vain makrotason tietojen perusteella ei voida luoda oikeata kuvaa naisten ja miesten välisistä palkkaeroista. Tätä todistaa eräs tutkimuksemme, jonka suoritimme liikenteen piirissä. Makrotason tilastolliset tiedot osoittivat yli 20 prosentin eroa naisten ja miesten palkkojen välillä. Kun verrattiin samaa ammattitaitoa omaavien, samoissa työtehtävissä ja työoloissa työskentelevien miesten ja naisten vuosi-, kuukausi-, päivä- ja tuntipalkkoja liikenteen eri aloilla, kävi ilmi, että päivä- ja tuntipalkkoissa erot olivat mitättömiä. Tutkimuksen haastatteluistakin kävi ilmi, että naisten mielestä he ansaitsevat yhtä paljon kuin miehet.

9. Palkkaerojen kehitys 1970-luvun loppupuolella

1970-luvun toisella puoliskolla miesten ja naisten välisten palkkaerojen kehityksessä on nähtävänä myönteinen tendenssi. Teollisuudessa työskentelevien miesten ja naisten palkkaerojen muuttuminen on yhteydessä työntekijöiden ammattitaidossa tapahtuneeseen muutokseen, siihen, että ammattitaitoisten naistyöntekijöiden osuus on kasvanut. Ammattitaitoisten työntekijöiden ryhmässä naisten ja miesten väliset palkkaerot ovat selvästi vähenemässä.

Viimeisen 20 vuoden aikana miesten ja naisten välisissä palkkaeroissa ei ole tapahtunut kuitenkaan suuria muutoksia. Vertailukohteeksi valituista 20 amma-

tista (liite 15) kahdeksassa erot ovat kasvaneet, 11:ssä vähentyneet ja yhdessä erot ovat säilyneet ennallaan.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kyseessä olevasta 20 ammatista yli puolessa - 12:ssa - sukupuolten väliset palkkaerot ovat vähentyneet, neljässä ammatissa naisten palkkojen nousuvauhti on ollut hitaampi kuin miesten ja neljässä ammatissa ei ole tapahtunut muutoksia.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että keskimäärin kaikissa 20 ammatissa vuodesta 1959 vuoteen 1979 palkkaerot ovat säilyneet suurinpiirtein samanlaisina. Takana on kuitenkin huomattavia ammatinsisäisiä muutoksia, jotka menneen kymmenen vuoden aikana ovat vaikuttaneet palkkaerojen vähenemisen suuntaan.

Liite 1.

Tehdasteollisuudessa työskentelevien työntekijöiden lukumäärä,
1898 ja 1913

Teollisuusalat	1898	1913	<u>1913</u> 1898
Kaivosteollisuus	69 881	84 191	120,5
Metalliteollisuus	44 545	62 081	140
Koneteollisuus	33 008	47 638	144
Sähköteollisuus	3 003	12 768	422,3
Rakennusaineteollisuus	31 589	65 850	208,8
Kemianteollisuus	12 145	25 548	210,7
Tekstiiliteollisuus	13 742	46 380	338
Vaatetusteollisuus	3 539	10 962	302,7
Nahkateollisuus	4 722	9 412	199,4
Puuteollisuus	28 227	69 653	246,8
Paperiteollisuus	5 469	9 395	172
Painoteollisuus	6 078	11 124	183,2
Elintarviketeollisuus	46 119	77 167	167,3
Yhteensä	302 067	532 169	187

Lähde: Berend-Ránki: Kapitalistisen talouden historia Unkarissa
1849-1944.

Huom. V. 1898 tiedot käsittävät myös Kroatiaa, v. 1913 tiedot
eivät.

Liite 2.

Keskimääräinen vuosittainen työntekijämäärä tehdasteollisuudessa ja kaivosteollisuudessa, 1913-1929

Vuosiluku	Tehdasteoll.	Kaivosteoll.	Yhteensä
1913	213 283	33 290	246 573
1921	152 591	42 126	194 717
1923	206 445	52 252	258 697
1925	188 968	37 237	226 205
1927	225 530	33 269	258 799
1929	235 004	34 974	269 978

Lähde: Berend-Ránki: Unkarin talous ensimmäisen maailmansodan jälkeen 1919-1929.

Huom. V. 1913 tieto koskee maan aluetta v. 1920.

Liite 3.

Työntekijämäärän jakaatuminen teollisuusaloittain v. 1913, 1929 ja 1938

	1913		1929		1938	
	Työntekijöitä yhteensä	%	Työntekijöitä yhteensä	%	Työntekijöitä yhteensä	%
Kaivosteollisuus	33 290	13,4	34 974	13,0	41 536	12,5
Metalliteollisuus	36 888	14,9	35 332	13,1	50 765	15,4
Konevalmistus	44 595	18,2	34 351	12,7	40 383	12,2
Sähköteollisuus	2 231	0,9	7 215	2,7	6 987	2,1
Rakennusaineteollisuus	31 861	13,0	32 819	12,1	29 773	9,3
Puuteollisuus	10 425	4,2	13 276	4,9	12 728	3,8
Nahkateollisuus	5 992	2,4	6 543	2,4	10 265	3,1
Tekstiiliteollisuus	16 092	6,5	42 909	15,9	63 918	19,3
Vaatetus	4 804	1,9	6 887	2,6	10 178	3,1
Paperiteollisuus	2 635	1,1	3 997	1,5	5 560	1,7
Elintarviketeollisuus	39 516	16,0	33 491	12,4	34 047	10,3
Kemianteollisuus	9 285	3,8	9 858	3,6	16 338	4,9
Painoteollisuus	9 159	3,7	8 316	3,1	7 570	2,3
	246 573	100,0	269 978	100,0	330 048	100,0

Lähde: Berend-Ránki: Unkarin talous ensimmäisen maailmansodan jälkeen 1919-1929.

Huom. V. 1913 tieto koskee maan aluetta v. 1920.

Liite 4.

Alhaisimpiin palkkaluokkiin kuuluvien osuus
teollisuualoittain v. 1901 ja 1910

Teollisuusalat	Miehet		Naiset	
	1901	1910	1901	1910
Metalliteollisuus	0,16	0,08	0,95	0,82
Konevalmistus, sähkö- teollisuus	0,05	0,02	0,86	0,66
Rakennusaineteollisuus	0,25	0,13	0,96	0,89
Puuteollisuus	0,31	0,15	0,97	0,91
Nahkateollisuus	0,14	0,08	0,96	0,90
Tekstiiliteollisuus	0,41	0,24	0,99	0,94
Vaatetusteollisuus	0,13	0,05	0,87	0,73
Paperiteollisuus	0,26	0,15	0,94	0,83
Elintarviketeollisuus	0,22	0,11	0,92	0,68
Kemianteollisuus	0,22	0,10	0,95	0,88
Painoteollisuus	0,03	0,02	0,90	0,51

Lähde: Tuotantolaitos- ja työläistilastot v. 1901 ja 1910.

Liite 5.

Tehdastyöläisten lukumäärän kehitys (indekseinä, kun 1930 = 100) v. 1932, 1935, 1938 ja 1943

	1932		1935		1938		1943	
	Yht.	Naisten osuus	Yht.	Naisten osuus	Yht.	Naisten osuus	Yht.	Naisten osuus
Metalliteollisuus	80,9	86,3	113,4	136,1	181,0	283,0	208,8	269,5
Konevalmistus	64,6	82,5	94,9	126,0	157,4	203,9	425,7	743,3
Sähkötuotanto	92,6	78,2	91,5	65,5	97,2	57,3	103,5	167,3
Rakennusaineteollisuus	70,2	71,5	100,1	109,3	116,8	136,5	130,0	201,9
Puuteollisuus	66,7	61,4	95,6	90,9	109,0	106,2	134,7	215,7
Nahka- ja turkisteollisuus	111,2	111,0	137,4	127,3	158,7	151,2	143,2	145,2
Tekstiiliteollisuus	90,0	86,1	127,6	118,6	144,4	132,3	128,5	123,6
Vaatetusteollisuus	81,3	72,4	104,3	93,1	173,2	147,0	162,7	150,7
Paperiteollisuus	87,1	81,7	108,0	99,9	147,0	137,0	203,2	175,0
Elintarviketeollisuus	80,1	89,5	88,7	103,5	98,1	113,8	116,1	142,0
Kemianteollisuus	100,2	91,6	127,2	122,5	182,7	200,5	261,0	259,2
Painoteollisuus	84,1	80,0	91,1	88,6	96,6	98,5	102,4	148,3
Yhteensä	81,0	85,0	106,8	113,5	138,2	144,1	184,4	186,3

Liite 6.

Naistyöntekijöiden lukumäärä teollisuusaloittain 1930-1943 (henk.)

Vuosiluku	Metalliteolli- suus ja sähkön- tuotanto	Rakennusaine- ja puuteolli- suus	Nahka-, teks- tili- ja vaate- tusteollisuus	Paperi- ja pai- noteollisuus	Elintarviketeol- lisuus	Kemianteolli- suus	Yhteensä
1930	7 743	5 461	36 732	4 899	11 542	2 640	69 017
1931	6 677	4 787	33 620	4 193	10 289	2 585	62 149
1932	6 526	3 751	31 690	3 962	10 326	2 418	58 673
1933	6 995	3 890	38 772	4 048	10 900	2 737	67 342
1934	8 504	4 761	40 574	4 271	10 522	3 033	71 665
1935	10 067	5 689	42 782	4 623	11 942	3 233	78 336
1936	11 837	5 908	47 908	5 135	12 484	3 284	86 552
1937	14 065	7 198	54 334	5 465	12 938	3 666	96 666
1938	18 587	6 994	49 642	5 787	13 139	5 292	99 441
1939	26 324	8 013	55 507	6 650	15 326	6 038	117 858
1940	25 799	9 201	52 874	7 186	15 885	5 046	115 991
1941	24 978	13 897	57 268	8 286	20 847	5 476	130 752
1942	33 920	16 736	63 225	8 898	21 345	6 540	150 709
1943	39 189	11 234	46 998	7 933	16 390	6 842	128 586

Liite 7.

Naisten osallistuminen teollisuustuotantoon, 1930-1943

	Naisten osuus koko työntekijämäärästä, %													
	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metalliteollisuus	12,3	11,2	13,1	13,7	14,1	14,7	13,7	14,4	19,1	21,4	13,6	13,4	15,8	15,8
Konevalmistus	14,0	15,4	17,9	17,8	20,5	18,5	19,3	18,9	18,1	18,7	23,0	20,8	23,4	24,4
Sähkötuotanto	1,5	1,3	1,3	1,4	1,2	1,1	0,9	0,9	0,9	1,0	1,4	1,2	1,7	2,4
Rakennusaineteollisuus	15,9	16,0	16,2	15,4	13,0	17,4	17,2	17,8	18,6	17,5	19,1	20,4	24,4	24,7
Puuteollisuus	13,4	13,8	12,3	11,5	11,2	12,7	11,5	13,0	13,0	13,3	14,5	15,2	18,3	21,4
Nahka- ja turkisteollisuus	37,3	38,2	37,2	34,0	36,6	34,6	36,1	36,5	35,5	34,8	37,1	37,1	37,3	37,8
Tekstiiliteollisuus	68,7	67,8	65,7	66,5	65,1	63,9	63,0	61,7	63,0	63,4	64,1	64,7	65,8	66,1
Vaatetusteollisuus	60,9	59,6	54,3	54,8	55,9	54,4	53,9	54,8	52,0	52,0	52,3	53,9	53,6	56,5
Paperiteollisuus	65,7	63,8	61,7	60,7	61,2	60,8	60,2	58,1	61,3	57,9	58,0	56,2	56,5	56,6
Elintarviketeollisuus	31,5	34,8	35,2	34,2	31,7	36,7	36,4	34,5	36,6	35,3	35,1	38,3	37,9	38,5
Kemianteollisuus	27,0	27,4	24,7	26,7	27,1	26,0	24,6	24,7	29,6	27,3	22,5	21,9	24,4	26,8
Painoteollisuus	31,6	30,4	30,1	30,9	30,5	30,8	30,4	31,6	32,2	33,2	34,7	35,5	36,2	35,5
Yhteensä	31,8	32,6	33,4	35,0	34,4	33,8	33,4	32,9	33,2	32,5	31,6	31,2	32,7	32,2

Liite 8.

Teollisuustyöntekijöiden nimellistuntipalkat fillereissä, 1929-1943

Vuosi-luku	Työnjohtaja		Ammattitait.		Päivätyöläinen	
	mies	nainen	naisten palkkojen %-osuus miesten palkoista	mies	nainen	naisten palkkojen %-osuus miesten palkoista
1929	91	61	67	76	42	57
1930	93	58	62	75	45	60
1931	88	58	66	71	41	58
1932	86	54	63	66	39	59
1933	84	52	62	63	38	60
1934	82	53	65	61	37	61
1935	80	50	63	61	36	59
1936	80	47	59	63	39	62
1937	84	52	62	66	41	62
1938	88	53	60	70	43	61
1939	81	50	62	59	42	71
1940	86	54	63	62	44	71
1941	102	67	66	74	53	72
1942				124	79	64
1943				175	116	66
				48	33	69
				46	33	72
				45	33	73
				44	32	73
				42	31	74
				40	30	75
				40	29	73
				41	31	76
				42	32	76
				46	33	72
				52	39	75
				54	41	76
				64	49	77
				79	57	72
				114	87	76

Lähde: Unkarin talouden arvoelementit 1938-1940, Budapest, 1947.

Liite 9.

Naistyöntekijöiden osuus koko työntekijämäärästä ja palkat
verrattuna miesten palkkoihin tehdasteollisuudessa 1. loka-
kuuta 1946

Teollisuusalat	Naisten osuus koko työn- tekijämäärästä, %	Naisten päiväpalkan osuus miesten palkasta, %
Metalliteollisuus	13,7	65,1
Koneteollisuus	12,3	83,9
Sähkötuotanto	2,8	75,9
Rakennusaineteollisuus	22,8	72,2
Puuteollisuus	18,1	72,6
Nahkateollisuus	20,3	84,3
Kumiteollisuus	39,4	82,8
Tekstiiliteollisuus	63,9	86,4
Vaatetusteollisuus	45,8	74,1
Paperiteollisuus	43,4	70,7
Elintarviketeollisuus	30,2	76,7
Kemianteollisuus	20,7	79,8
Painoteollisuus	32,9	62,9
Tehdasteollisuus yhteensä	26,2	80,8

Liite 10.

Valtioneollisuudessa työskentelevien työntekijöiden tuntipalkat
työn laadun ja sukupuolen mukaan

		1959	1964	1969	1974
Ammattitaitoinen					
Mies	(Ft)	8,65	9,41	11,28	
Nainen	"	6,22	7,2	8,51	
Nainen/Mies	%	71,9	76,5	75,4	74,2
Tehtävään koulutettu					
Mies	(Ft)	7,5	8,18	9,9	11,5
Nainen	"	5,56	6,25	7,51	9,1
Nainen/Mies	%	74,1	76,4	75,9	74,8
Aputyöläinen					
Mies	(Ft)	6,30	7,27	8,77	14,38
Nainen	"	4,97	5,67	6,95	11,21
Nainen/Mies	%	78,9	78,0	79,2	78,0

Lähde: Ansiotyössä olevia naisia koskeva tietokokoelma, Budapest, 1977.

Liite 11.

Valtioneollisuudessa työskentelevien työntekijöiden keskimääräiset kuukausipalkat työn laadun ja sukupuolen mukaan

	1959	1964 ^x	1969 ^x	1974 ^{xx}
Ammattitaitoinen				
Mies (Ft)		2 140	2 522	3 324
Nainen "		1 579	1 785	2 401
Nainen/Mies %		73,8	70,8	72,7
Tehtävään koulutettu				
Mies (Ft)		1 844	2 165	2 896
Nainen "		1 367	1 585	2 130
Nainen/Mies %		74,1	73,2	73,5
Aputyöläinen				
Mies (Ft)		1 658	1 407	2 513
Nainen "		1 248	1 474	1 926
Nainen/Mies %		75,3	77,3	76,6
Yhteensä				
Mies (Ft)		1 973	2 321	3 111
Nainen "		1 356	1 593	2 154
Nainen/Mies %		68,7	68,6	69,2

Lähde: Ansiotyössä olevia naisia koskeva tietokokoelma, Budapest, 1977.

Huom. x = representatiivisen tutkimuksen mukaan

xx = syyskuun täydellisen työasiain raportin mukaan

Liite 12.

Perustuntipalkkojen kehitys työssä tarvittun koulutus-
asteen mukaan valtioneollisuudessa

	1969			1974		
	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	<u>Nainen</u> Mies	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	<u>Nainen</u> Mies
Aputyö	8,06	6,49	80,5	10,43	8,63	82,7
Yksinkertainen työtehtävä	8,65	6,89	79,7	11,07	8,82	79,7
Monipuolinen työtehtävä	9,20	7,27	79,0	12,03	9,78	81,3
Yksinkertainen ammattityö	9,67	7,72	79,8	11,09	9,81	88,5
Normaali ammattityö	10,61	8,30	78,2	12,30	11,29	85,5
Monipuolinen ammattityö	12,42	9,62	77,5	14,97	13,38	89,4
Erikoinen ammattityö				16,86	13,84	82,1

Lähde: Ansiotyössä työskenteleviä naisia koskeva tietokokoelma,
Budapest, 1977.

Liite 13.

Tuntipalkkauksella työskentelevien työntekijöiden perustuntipalkan kehitys työolojen mukaan valtioneollisuudessa

	1969			1974		
	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	<u>Nainen</u> Mies	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	<u>Nainen</u> Mies
Normaalivoimaan tarvittava työ normaalioloissa	9,61	6,9	71,8	12,7	9,12	71,8
Normaalivoimaan tarvittava työ epäedullisissa oloissa	9,47	7,19	75,9	12,87	9,74	75,7
Suurta voimaa tarvitseva työ tai erityisen epäedulliset työolot	9,27	7,56	81,5	12,24	10,21	83,4
Suurta voimaa tarvitseva työ epäedullisissa oloissa	9,91	7,41	74,8	13,63	10,40	76,3

Lähde: Ansiotyössä työskenteleviä naisia koskeva tietokokoelma,
Budapest, 1977.

Liite 14.

Tuntipalkkojen kehitys työssä tarvittun koulutusasteen
mukaan valtioneollisuudessa

	1969			1974		
	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	<u>Nainen</u> Mies	Mies (Ft)	Nainen (Ft)	<u>Nainen</u> Mies
Aputyö	8,83	7,00	79,3	14,38	11,21	78,0
Yksinkertainen työtehtävä	9,77	7,48	76,6	16,22	12,36	76,2
Monipuolinen työtehtävä	10,11	7,86	77,7	17,15	13,69	79,8
Yksinkertainen ammatti- työ	10,45	8,25	78,9	15,89	13,67	86,0
Normaali ammattityö	11,60	9,01	77,7	19,18	15,31	79,8
Monipuolinen ammattityö	13,12	9,75	74,3	21,64	18,71	86,5
Erikoinen ammattityö				24,05	19,62	81,6

Lähde: Ansiotyössä työskenteleviä naisia koskeva tietokokoelma,
Budapest, 1977.

Liite 15.

Naisten tuntipalkkojen osuus miesten tuntipalkkoista ammattitaitoisilla työntekijöillä (valtioneollisuus)^x

Ammatti	1959	1964	1969	1979
Koneenasentaja	82,3	77,9	78,6	79,3
Sorvari	77,3	80,9	80,6	81,6
Instrumenttiasentaja	70,5	80,0	80,3	83,7
Galvanisaattori	80,4	89,8	74,9	85,3
Sähkömekaanikko	72,3	79,9	82,8	87,9
Sähköasentaja	..	77,3	81,2	77,5
Kemikaalinvalmistaja	89,4	81,2	75,6	77,1
Kuminvalmistaja	81,4	84,3	76,6	76,3
Paperinvalmistaja	..	..	76,7	80,9
Latoja	81,1	78,3	78,8	77,4
Sitoja	70,3	73,1	75,5	82,8
Kehräälä	85,3	79,2	84,4	117,8
Kengän yläosan valmistaja	76,9	78,3	83,0	73,6
Nahkuri	73,6	110,3	81,5	81,4
Räätäli, puvuntekijä	..	79,2	77,3	76,4
Teurastaja	67,7	94,0	..	87,9
Leipuri	87,7	84,1	79,3	81,8
Verhoilija	81,2	92,4	81,5	83,5
Puuseppä	..	71,8	..	90,5
Turkkuri	..	92,6	74,0	78,8

^x V. 1959, 1964 ja 1969 tiedot perustuvat representatiiviseen tutkimukseen, laskettuna kolmannen neljännesvuoden keskiarvosta. V. 1979 tiedot otettiin syyskuuta koskevasta kokonaisraportista.

Pirkko Hemmilä

NAISTEN JA MIESTEN PALKKAEROT SUOMEN TEOLLI- SUUDESSA TÄLLÄ VUOSISADALLA

1. Teollistuminen ja naisten osallistu- minen teollisuustyöhön

1900-luvulla nopeimmin kasvaneet teollisuuden alat olivat Suomessa paperi-teollisuus, kemianteollisuus ja energian tuotantoa harjoittavat alat. Nämä alat ovat Suomen kansantaloudessa voimakkaasti toisistaan riippuvia. Toisen maailmansodan jälkeen nopeasti kasvaneisiin teollisuuden aloihin kuuluu lisäksi metalliteollisuus, jossa varsinkin työntekijöiden määrän kasvu on ollut nopeata. Metalliteollisuuden laajentuminen alkoi jo 1930-luvulla, mutta varsinkin sotakorvaustoimitukset laajensivat metallialan yrityksiä.

Taulukossa I on esitetty naistyöntekijöiden lukumäärän kehitys teollisuudessa sekä naisten osuus teollisuuden työntekijöistä vuosina 1945-1975.

Taulukossa esitettyjen lukujen mukaan naisten määrä on kasvanut 10- ja 5-vuotiskausittain tarkastellen jatkuvasti teollistumisen alkuaajoista tälle vuosikymmenelle tultaessa. Naisten määrä kuusinkertaistui seitsemässäkymmenessä vuodessa vuodesta 1905 lähtien, kun miesten määrä 3,5-kertaistui samassa ajassa. Vuosittain tapahtuva tarkastelu osoittaisi kuitenkin, että suhdannevaihtelut ovat pienentäneet teollisuudessa työskentelevien naisten määriä.

Teollistumisen alkuaikoina teollisuuden toimialojen erilainen kasvuvauhti näkyi teollisuuden työntekijöiden sukupuolijakautuman muutoksissa. Kun naisvaltainen tekstiiliteollisuus kasvoi keskimääräistä nopeammin, naisten osuus

Taulukko I

Naistyöntekijät teollisuudessa sekä naisten osuus
teollisuuden kaikista työntekijöistä, 1845-1975

	naisia	yhteensä	naisten osuus %
1845	600	5 900	16
1855	1 700	7 000	24
1865	3 300	14 100	24
1875	5 400	26 400	21
1885	6 900	36 100	19
1895	13 200	63 100	21
1905	25 200	101 400	25
1913	37 000	129 900	29
1925	50 600	141 000	35,9
1930	55 300	144 900	38,2
1935	69 200	174 300	39,7
1940	76 300	175 600	43,5
1945	83 600	219 500	38,1
1950	103 600	259 800	39,9
1955	121 000	309 700	39,1
1960	121 200	330 400	36,7
1965	122 000	352 500	34,6
1970	142 600	403 400	35,3
1975	151 600	416 000	36,4

Lähteet: Hjerppe, Riitta & Schybergson, Per: mt., s. 4,
(väestölaskenta, teollisuustilastot), 1845-1913.
SVT XVII Teollisuustilasto, 1925-1975.

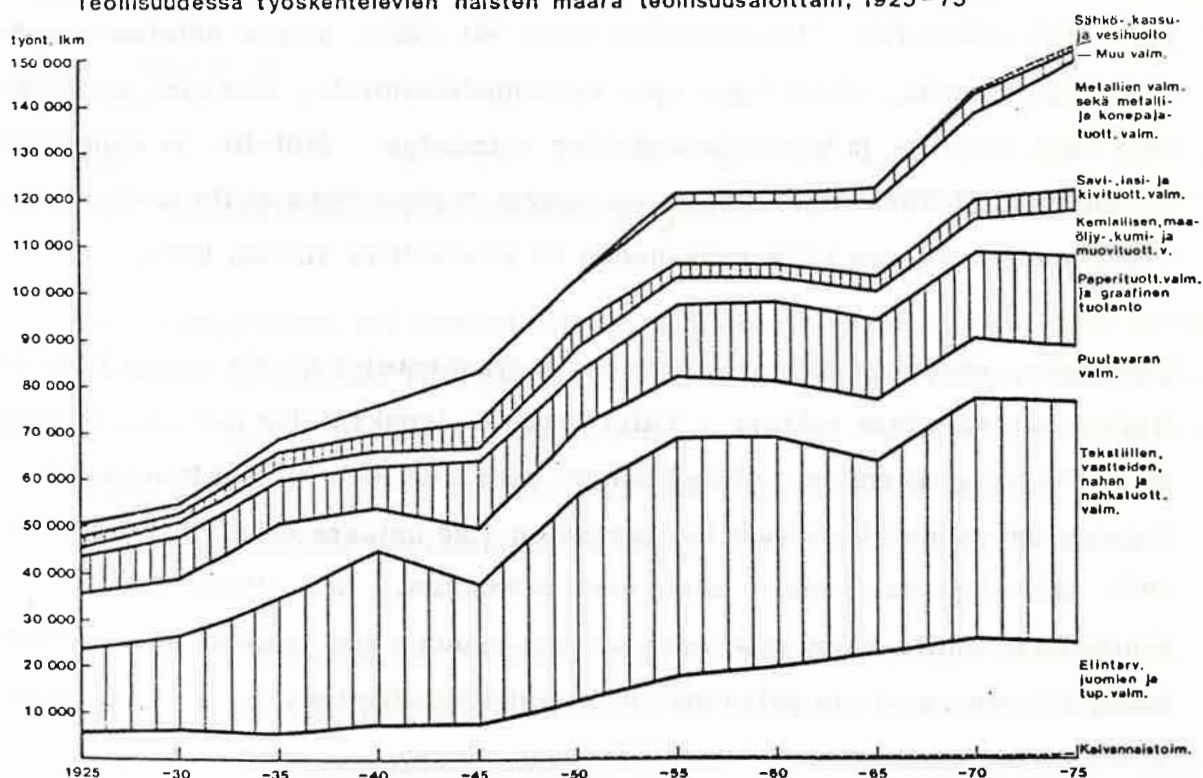
Huomautus: Teollisuudella tarkoitetaan koko teollisuutta, tehdasteollisuutta
ml. kaivannaistoiminta sekä sähkö-, kaasu- ja vesihuolto. Tie-
dot vuosilta 1845-1875, koskevat vain työpaikkoja, joissa on viisi
tai useampi työntekijä, tiedot vuodesta 1885 lähtien kaikkia teol-
lisuustilastoissa ilmoitettuja työpaikkoja.

työntekijöistä kasvoi, kun metalli- ja sahateollisuus laajenivat, naisten osuus
pientyöntekijöistä kasvoi, kun metalli- ja sahateollisuus laajenivat, naisten
osuus pieneni. Kun vuosisadan vaihteessa teollisuuden mekanisaatioaste
nousi, lisääntyivät myös rutiinityöt, joita annettiin naisille. Tällöin naisten
määrä kasvoi myös miesten toimialoilla.

Naisten osuus teollisuuden työntekijöistä kasvoi jatkuvasti vuodesta 1885 vuoteen 1940 saakka. Naisten määrä kasvoi sota-aikana erityisesti tekstiili-, vaate- ja nahka- sekä metalliteollisuudessa. Sodan jälkeen naisten osuus luonnollisesti pieneni, kun miehet palasivat töihin. Vuonna 1950 naisten osuus teollisuuden työntekijöistä kasvoi toisen maailmansodan jälkeiseen huippuunsa: lähes 40 prosenttiin. Vuodesta 1945 vuoteen 1955 naisten määrä nousi huomattavasti naisvaltaisilla tekstiili-, vaate- ja nahkateollisuuden sekä elintarviketeollisuuden aloilla. 1950-luvulla myös miesten määrä kasvoi teollisuudessa nopeasti Suomessa tapahtuneen rajun elinkeinorakenteen muutoksen myötä alkutuotannosta elantonsa saavien lukumäärän supistuessa ja jalostuselinkeinojen laajentuessa. Vuodesta 1950 vuoteen 1965 jatkuneessa naisten osuuden supistumisessa näkyy varsinkin tekstiili-, vaatetus- ja nahkateollisuuden taantuminen 1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa. Vuosina 1965-1975 naisten osuus on jälleen kasvanut. 1960-luvun lopussa naisten määrä kasvoi varsinkin tekstiili-, vaatetus- ja nahkateollisuudessa, kun taas 1970-luvun alussa metalli- ja kemianteollisuudessa.

Kuvio 1.

Teollisuudessa työskentelevien naisten määrä teollisuusaloittain, 1925-75

Lähteet: Ks. liite 1.

Vuosina 1925-1975 naisia työskenteli eniten koko ajan tekstiili-, vaatetus- ja nahkasektorilla. Vuonna 1925 naisia työskenteli toiseksi eniten puutavaran valmistuksessa. Naisten lukumäärä on pysynyt tässä sektorissa kuitenkin lähes ennallaan. Vuonna 1975 puutavarateollisuuden edelle naisten työllistäjinä nousivat metalli-, elintarvike- ja paperiteollisuus. Metalliteollisuudessa naisten määrä lähes 14 1/2-kertaistui vuosina 1925-1975. Elintarviketeollisuudessa naisten lukumäärä lähes nelinkertaistui. Tämä oli vuonna 1975 kolmanneksi eniten naisia työllistävä sektori. Paperituotteita valmistavalla alalla (ml. graafinen teollisuus) naisten määrä lähes 2,3-kertaistui vuosina 1925-1975.

2. Naisvaltaiset toimialat ja naisten työt

Taulukossa 2 on esitetty naisten osuus koko työntekijämäärästä teollisuuden toimialoilla vuosina 1925-1975. Naisvaltaisia toimialoja eli aloja, joissa naisten osuus oli yli 50 prosenttia, olivat koko tarkastelukauden ajan elintarvikkeiden, juomien ja tupakan sekä tekstiilien, vaatteiden, nahan ja nahkatuotteiden valmistus. Miesvaltaisia aloja eli aloja, joissa naisten osuus oli alle 25 prosenttia, olivat koko ajan kaivannaistoiminta, energiaa tuottavat alat sekä metalli- ja konepajatuotteiden valmistus. Metalli- ja konepajatuotteiden valmistuksessa naisten osuus kasvoi tarkastelukaudella melko paljon, 7 prosentista vuonna 1925 runsaaseen 21 prosenttiin vuonna 1975.

Tekstiili-, vaate- ja nahkateollisuudessa työskentelee naisia eniten ja se on lisäksi naisvaltainen sektori. Tällä hetkellä työskentelee metalliteollisuudessa naisia toiseksi eniten. Tämä ala on silti edelleen miesvaltainen ala. Naisten osuus metallien valmistuksessa on itse asiassa ollut vuosina 1955-1975 pienempi kuin ennen toista maailmansotaa. Sen sijaan metalli- ja konepajatuotteiden valmistuksessa naisten osuus nousi ensiksi sota-aikana, jonka jälkeen se ei ole palautunut sotaa edeltäneelle tasolle. Toinen nopea naisten osuuden kasvu tapahtui 1970-luvun alussa.

Taulukko II

Naisvaltaisuus teollisuudessa 1925-1975

	Naistyöntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä, %										
	-25	-30	-35	-40	-45	-50	-55	-60	-65	-70	-75
Kaivannaistoiminta	-	1	0	1	3	2	11	11	11	10	11
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	61	60	55	57	57	60	54	53	54	53	51
Tekstiilien, vaatteiden, nahan ja nahkatuotteiden valmistus	73	75	79	79	77	79	78	79	79	81	84
Puutavaran valm.	25	29	30	32	32	28	29	27	29	29	29
Paperiteollisuustuotteiden valm. sekä graafinen tuot.	41	41	39	42	49	40	36	33	31	31	32
Kemiallisten, maaöljy-, kumi- ja muovitt. valm.	56	59	58	58	49	55	45	40	38	38	37
Savi-, lasi- ja kivit tuotteiden valmistus	27	25	28	30	32	29	26	24	23	22	23
Metallien valm.	16	16	19	24	26	24	10	10	11	9	11
Metalli- ja konepajatuott. valm.	7	6	7	12	13	12	16	14	15	16	21
Muu valmistus	23	42	44	57	70	78	39	38	37	36	49
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	7	9	8	7	9	8	5	6	6	7	7
Yhteensä	36	38	40	44	38	40	39	37	35	35	36

Lähteet: Suomen tilastollinen vuosikirja, 1926-1977.

Naisten sijoittumiseen eri toimialoilla on vaikuttanut ennen kaikkea työn luonne. Naiset tekevät pääasiassa keveempiä ja enemmän nopeutta vaativia töitä kuin miehet. Naisten työ on usein koneen tahdistamaa. Toinen naisten sijoittumisessa havaittava piirre on ollut se, että naiset työskentelevät toimialoilla, jotka viittaavat perinteiseen miesten ja naisten työnjakoon kotona.

Palkkakomitean mietinnössä vuodelta 1934 on esitetty arvioita ammattitaitoisien naisten määristä eräillä teollisuusaloilla vuosina 1928-1933. Yleensä ammattitaitoisia naistyöntekijöitä oli enemmän naisvaltaisilla posliiniteollisuus-

nessa ammattitaitoisia naisia kaikista alalla työskentelevistä naisista oli vuonna 1928 91 prosenttia ja makeisteollisuudessa ei ammattitaidottomia ollut ollenkaan. Sen sijaan sahateollisuudessa naisia työskenteli vain sekatyöläisinä sekä ulkotyöläisinä, eikä metalliteollisuudessaakaan ollut ammattitaitoisia naisia. Ammattitaitoisuudella ei ole kuitenkaan yhtenäisiä kriteerejä eri alojen välillä.

3. Nais- ja miestyöntekijöiden palkkaerot teollisuudessa vuosisadan vaihteesta vuoteen 1979

Vuosisadan vaihteen jälkeen naisten palkat olivat noin puolet miesten palkoista teollisuudessa. Palkkaerot vaihtelivat eri teollisuusaloilla. Esimerkiksi leipomoissa vuonna 1905 naisten vuosipalkat olivat 64 prosenttia miesten vuosipalkoista, kun taas lasiteollisuudessa naisten vuosipalkat olivat 39 prosenttia miesten vuosipalkoista vuonna 1913.¹

¹ Miesten ja naisten keskimääräinen vuosipalkka (1903-1913), mk

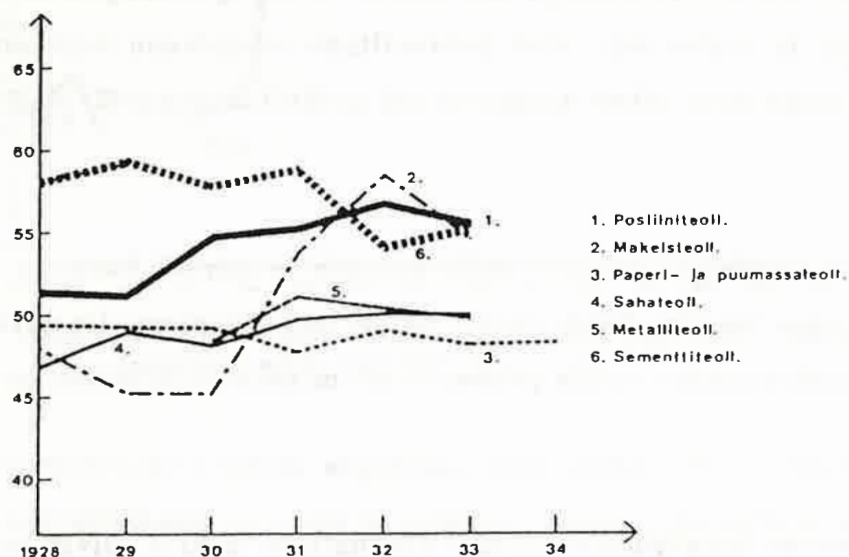
	miehet	naiset	naisten palkka % miesten palkasta
Leipomot (1905)	867	559	64
Tupakkateollisuus (1903)	999	598	60
Kutomateollisuus (1904)	874	514	59
Graafinen teollisuus (1907)	1 331	668	50
Paperiteollisuus (1912)	1 190	599	50
Lasiteollisuus (1913)	1 302	505	39
Keskimäärin	1 175	562	48

Lähteet: Työtilastot I - IV, XIV, XV.

Suurimmalla osalla teollisuusaloista naisten palkat olivat miesten palkoista 50 prosentin tuntumassa vielä vuonna 1928 (kuvio 2). Suurimmat sukupuolten väliset palkkaerot olivat vuonna 1933 paperi- ja puumassateollisuudessa, sahateollisuudessa sekä metalliteollisuudessa. Naisten ja miesten palkkaerot olivat tuolloin suuremmat ammattitaitoisten työntekijöiden kohdalla kuin ammattitaidottomien, sekatyöläisten ja ulkotyöläisten kesken (liite 1).

Kuvio 2.

Naistyöntekijöiden keskituntiansioiden %-osuus miestyöntekijöiden keskituntiansioista eräillä teollisuuden aloilla, 1928-1933

Lähde: Palkkakomitean mietintö 1934:1.

Tyypillistä oli siis Suomessa ennen toista maailmansotaa se, että naisten ja miesten palkkaerot olivat suuremmat miesvaltaisilla toimialoilla kuin naisvaltaisilla toimialoilla. Tämä johtui usein siitä, että naiset ja miehet tekivät eri työtä samalla teollisuuden alalla. Miesvaltaisilla toimialoilla miehet olivat yleensä ammattitaitoisia työntekijöitä, kun taas naiset toimivat näillä aloilla lähinnä aputyöntekijöinä. Kuitenkin maksettiin naisille samastakin työstä pienempää palkkaa.

Jatkuvan teollisuustyöpalkkatilaston tuottaminen aloitettiin Suomessa vuonna 1936. Vuosilta 1940 ja 1941 tietoja ei kuitenkaan kerätty.

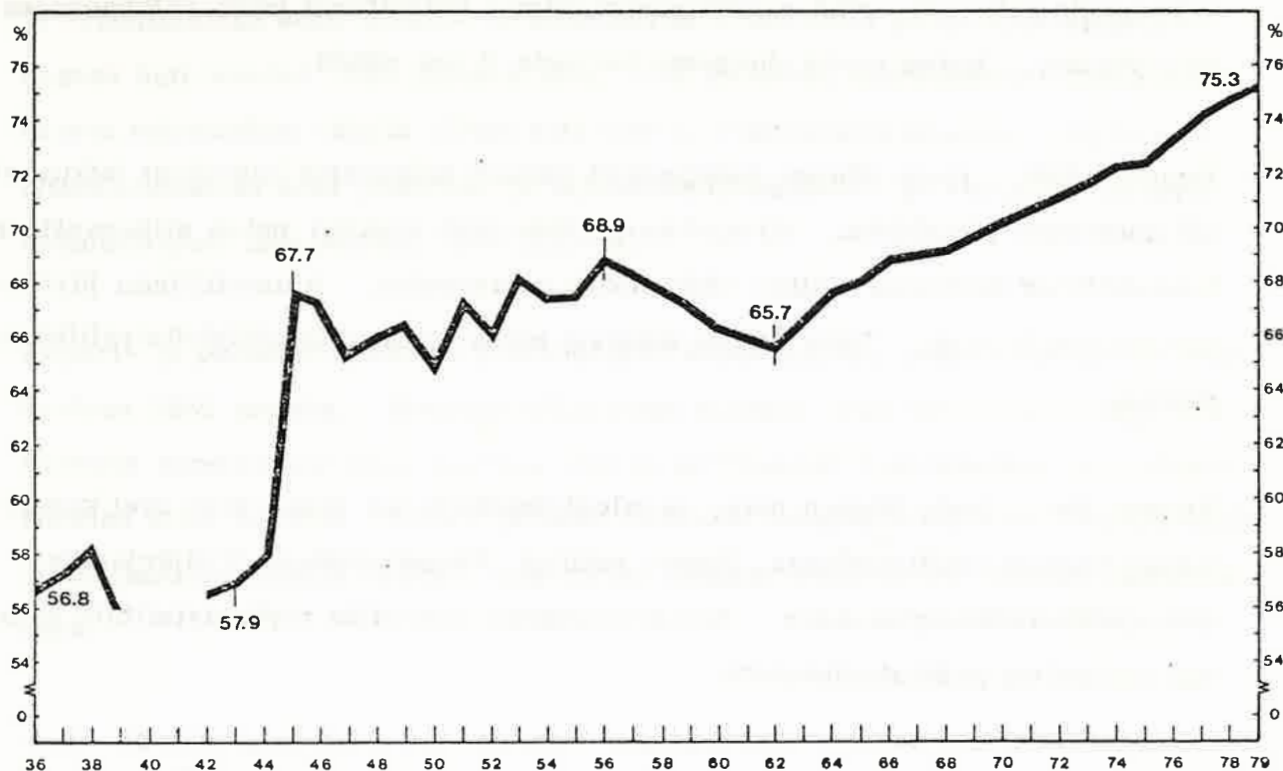
Niin ennen toista maailmansotaa kuin sen jälkeenkin oli teollisuusalojen keskipalkkoille tyypillistä se, että palkkahierarkia heikoimmin palkatusta alasta parhaiten palkattuun alaan oli suurinpiirtein samanlainen kummallakin sukupuolella (liitteet 2 ja 3). Tämä viittaa siihen tosinisikkaan, että pääomavaltaisilla aloilla on yleensä korkea palkkataso ja työvaltaisilla aloilla alhainen palkkataso. Teollisuusalojen palkkahierarkiamuutoksissa näkyi se, että alan suhteellisen ansiotason paraneminen tapahtui pääasiassa niillä teollisuusaloilla, jotka ovat olleet laajenevia teollisuusaloja (tuotannon ja/tai työntekijöiden määrän kasvulla mitattuna) ja vastaavasti alan suhteellisen ansiotason heikkeneminen niillä aloilla, jotka ovat olleet taantuvia tai paikallaanpysyviä teollisuusaloja.

Kuvioon 3 on piirretty naisten ja miesten palkkaerojen kehitystä kuvaava käyrä koko teollisuudessa vuosina 1936-1978. Se on saatu laskemalla naisten työntekijöiden keskituntiansioiden osuus prosentteina miestyöntekijöiden keskituntiansioista.

Vuosina 1936-1939 samoin kuin vuosina 1942-1944 naisten ansiot olivat keskimäärin 57 prosenttia miesten ansioista. Vuonna 1945 palkkaerot supistuivat hyppäyksenomaisesti. Tuolloin naisten ansioiden osuus miesten ansioista nousi 10 prosenttiyksikköä. Kaudella 1945-1956 naisten keskituntiansioiden osuus miesten keskituntiansioista vaihteli 65 ja 69 prosentin välillä. Vuodesta 1956 lähtien ansioerot kasvoivat jatkuvasti vuoteen 1962 saakka. Tämän jälkeen naisten keskituntiansiot verrattuna miesten keskituntiansioihin ovat nousseet tasaisesti 75,3 prosenttiin vuonna 1978.

Kuvio 3.

Naistyöntekijäin keskituntiansioiden %-osuus miestyöntekijäin keskituntiansioista teollisuudessa, 1936–1979

Lähteet: Nainen SAK-laisessa ammattiyhdistysliikkeessä (1936–1976), Tilastokeskus, Tilastotiedotus, Teollisuus-työntekijäin palkat I nelj. 1977 – IV nelj. 1979.

Ansioerojen nopeaan supistumiseen vuonna 1945 vaikutti toisaalta ammattiyhdistysliikkeen toiminta ja toisaalta sodan jälkeinen voimakas teollisuusrakenteen muutos. Vuonna 1945 useat teollisuusliitot solmivat ensimmäisen valtakunnallisen työehtosopimuksensa työnantajan kanssa. Vuonna 1944 SAK ja Suomen Työnantajain Keskusliitto olivat sopineet siitä, ettei kummallakaan osapuolella ole periaatteellisia esteitä sopia työehtosopimuksia. Työehtosopimuskäytännön siirtyminen tapahtui alimmaispalkkasopimusten kautta. Tämä merkitsi naisten palkkojen nopeampaa nousua. Työehtosopimuksissa otettiin samalla kuitenkin käyttöön sukupuolen mukainen palkkaryhmittely, jolloin naisten palkat määrättiin miesten palkkoja pienemmiksi. Teollisuusrakenteen muutos kavensi palkkaeroja siten, että naisten suhteellinen osuus työntekijöistä pieneni heikon tuottavuuden ja matalan palkan aloilla ja kasvoi korkean tuottavuuden ja palkkatason aloilla.

Sotien jälkeinen aika vuodesta 1945 vuoteen 1955, lukuunottamatta vuotta 1950, oli Suomessa palkkasäännöstelyn aikaa. Palkat määräytyivät tuona aikana pitkälti hallinnollisesti, eikä markkinamekanismi vaikuttanut juuri palkkaerojen kehitykseen, kuten myös oheisesta kuviosta 3 voi nähdä.

Vuonna 1956, josta lähtien sukupuolten väliset palkkaerot kasvoivat jatkuvasti, oli Suomessa yleislakko. Ajanjaksoon 1956-1962 sisältyi pahin siihenastinen taloudellinen taantuma sitten 1930-luvun pulavuosien. Ammatillinen järjestäytyminen taantui. Tänä aikana alkoivat myös riidat ammattiyhdistysliikkeen sisällä.

Vuonna 1962, josta lähtien nais- ja miestyöntekijöiden palkkaerot ovat kaventuneet Suomen teollisuudessa, Suomi ratifioi Kansainvälisen Työjärjestön samapalkkaisuussopimuksen. Samanaikaisesti luovuttiin myös asteittain naisten erillisistä palkkataulukoista.

Palkkaerojen supistumiseen 1960-luvun alusta lähtien vaikutti osaltaan teollisuusrakenteen muutos. Naistytöntekijöiden osuus kaikista teollisuudessa työkentelevistä työntekijöistä pieneni tekstiilien, vaatteiden, nahan ja nahkatuotteiden valmistuksessa 1950-luvun alusta lähtien ja puutavaran valmistuksessa jo vuodesta 1945 lähtien. Naistytöntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä kasvoi varsinkin metalli- ja konepajatuotteiden valmistuksessa 1950-luvun alusta lähtien sekä kemiallisten, maaöljy-, kumi- ja muovituotteiden valmistuksessa varsinkin 1970-luvun alussa.

Lisäksi palkkaerojen kaventumiseen 1960- ja 1970-luvulla on osaltaan vaikuttanut SAK:n ja STK:n (Suomen Työnantajain Keskusliiton) välisissä keskitetyissä sopimuksissa 1960-luvun lopulta lähtien olleet palkkaerojen supistamiseen tähtäävät toimenpiteet.

Eräillä teollisuuden aloilla sukupuolten välinen voimakas palkkojen kaventuminen sotien jälkeen jäi tilapäiseksi. Esimerkiksi kalkkikivilouhimoissa- ja -rouhimoissa sekä kalkki- ja sementtiteollisuudessa palkkaerot alkoivat kasvaa heti vuoden 1945 jälkeen niin, että jo ennen 1950-luvun taitetta palkkaerot sukupuolten välillä olivat sota-aikana vallinneella tasolla. Myös sokeiteollisuudessa sekä posliini- ja fajanssiteollisuudessa palkkaerot kasvoivat huomattavasti heti vuoden 1946 jälkeen.

Paperi- ja puuteollisuudessa palkkaerojen supistuminen puolestaan jatkui aina vuoteen 1951 saakka. Metalliteollisuuden vuoden 1945 palkkaero säilyi seuraavaan vuosikymmeneen saakka, vaikka palkkaerot kasvoivatkin tilapäisesti vuosina 1946 ja 1949. Sotien jälkeen vallinnut voimakas tuotannon kasvu näillä teollisuuden aloilla vaikutti siis melko pitkään suotuisasti naisten palkkaukseen.

Nais- ja miestyöntekijöiden välinen palkkaerojen jatkuva tasainen kaventuminen koko teollisuudessa vuodesta 1962 lähtien ei tarkoita, että näin olisi tapahtunut kaikilla teollisuuden toimialoilla erikseen. Kullakin toimialalla on havaittavissa kuitenkin selvä palkkaerojen supistumista osoittava suunta, joka on alkanut 1960-luvulla. Suurimmalla osalla teollisuusaloista palkkaerojen kaventuminen on alkanut vuoden 1962 jälkeen.

Vuosina 1968 sekä 1973 ja 1974 huomattavan monella teollisuuden alalla samanaikaisesti palkkaerot naisten ja miesten välillä kasvoivat. Toisaalta palkkaerot kaventuivat noina vuosina poikkeuksellisen nopeasti eräillä teollisuuden aloilla. Vuosi 1968 oli Suomessa kolmas peräkkäinen hitaan kasvu vuosi. Kuluttajahintojen nousu oli kuitenkin melko nopea, 8,5 prosenttia vuodessa. Tähän vaikutti osaltaan edellisenä vuonna suoritettu markan devalvaatio. Vuodet 1973 ja 1974 olivat korkeasuhdannevuosia, Vuonna 1973 alkoi inflaatiovauhdin kiihtyminen huipentua vuoden 1975 lähes kahdeksantoista prosentin

kuluttajahintojen nousuun vuositasolla. Se, miten suhdannevaihtelut vaikuttavat naisten ja miesten välisⁱⁿ palkkaeroihin, riippuu kuitenkin ennen kaikkea siitä, mistä teollisuuden alasta on kysymys ja mikä naisten suhteellinen asema on tämän alan sisällä.

4. Lopuksi

Teollisuudessa työskentelevien naisten lukumäärän kehitys samoin kuin teollisuusalojen suhteellisten palkkatasojen muutokset ovat yhteydessä teollisuusrakenteen muutokseen. Alan suhteellisen palkkatason muutos riippuu paljolti alan tuottavuuskehityksestä. Työn tuottavuuteen vaikuttaa ennen kaikkea sijoitetun pääoman määrä. Naisia työskentelee varsin paljon työvaltaisilla aloilla, joissa ansiotaso on keskimääräistä alhaisempi. Miesten aloja ovat pääasiassa taas pääomavaltaiset alat, joissa ansiotaso on keskimääräistä korkeampi.

Teollisuusrakenteen muutos voi supistaa palkkaeroja silloin, kun naisia siirtyy sen myötä korkeamman tuottavuuden aloille. Kuitenkin toimialan sisäinen työnjako, joka usein perustuu sukupuoleen ja merkitsee tavallisesti naisille heikoimmin palkattuja töitä, estää palkkaerojen häviämisen kokonaan.

Palkkaeroihin keskeisesti vaikuttavaa tekijää, työnjakoa, ylläpitää valitettavasti nykyinen ammattikoulutus. Tytöt saavat pääasiassa koulutuksen "naisten ammatteihin" ja pojat "miesten ammatteihin". Naisoppilaiden osuus kaikista oppilaista vuonna 1977 oli 95 prosenttia hoitoalan koulutuksessa, kun se tekniikan ja luonnontieteiden koulutuksessa oli vain 13 prosenttia. Koulutuksen määrässä ei ole juuri eroa sukupuolten välillä. Sen sijaan tällä hetkellä pojat valitsevat tyttöjä jonkin verran useammin ammattikoulutuksen, kun taas tytöt valitsevat korkeakouluun johtavan koulutuksen. Vuonna 1977 ammatillisten oppilaitosten oppilaista oli naisia 45 prosenttia. Korkeakoulutus-

tasaisen tutkinnon suorittaneista henkilöistä oli naisia samana vuonna 52 prosenttia.

Käyttämieni palkkatilastojen pohjalta ei voida päätellä, kuinka paljon naisten ja miesten palkkaeroja selittää työnjako ja kuinka paljon palkkadiskriminaatio eli se, että naisille maksetaan samasta työstä pienempää palkkaa kuin miehille. Ennen samapalkkaisuussopimuksen ratifiointia ei Suomessa ollut lainsäädännöllisiä eikä usein asenteellisiakaan esteitä maksaa naisille pienempää palkkaa pelkästään sukupuolesta johtuen. Varsin yleisesti nähtiin varsinkin naimisissa olevien naisten palkka vain lisänä miehen palkkaan.

Ammattiyhdistysliikkeen toiminta samapalkkaisuuden toteuttamiseksi sekä yleensäkin palkkaerojen kaventamiseksi on ollut pitkälti yhteydessä suhdanteeseen. Sekä naisten että miesten järjestäytyminen SAK:n piirissä on myötäillyt suhdannetilanteen mukaisesti teollisuudessa työskentelevien henkilöiden määriä. Samapalkkaisuuden toteuttaminen sukupuoleen ja siviilisäätyyn katsomatta on ollut SAK:n tavoitteena sen perustamisesta lähtien, mutta heikko työllisyystilanne aika ajoin on usein nostanut naisten työssäkäyntioikeuden sekä työllisyystilanteen parantamisen palkkavaatimusten edelle.

Liite 1.

Miesten ja naisten palkkaerot eräillä teollisuus-
aloilla ammattitaidon mukaan 1928-1933

	Naisten keskituntiansioiden osuus miesten keskituntiansioista, %						
	-28	-29	-30	-31	-32	-33	-34
Sokeriteollisuus						59,9	
Porsliiniteollisuus	51,6	51,3	54,9	55,3	56,9	55,7	
ammattitaitoiset työl.	50,3	49,5	53,7	54,5	56,3	54,8	
ammattitaidottomat työl.	56,8	58,4	58,0	58,5	59,4	59,2	
Makeisteollisuus (ammattitait. työl.)	48,0	45,4	45,3	53,8	58,5	54,5	
Paperi- ja puumassateollisuus							
ammattitaitoiset työl.	49,5	49,3	49,2	47,8	49,0	48,3	48,4
ammattitaid. työl., vakinaiset				57,1	58,8	60,6	59,6
tilapäiset				53,8	57,1	74,7	68,8
Sahateollisuus	47,9	49,0	48,3	49,8	50,1	50,0	
sekatyöläiset sahassa	69,7	70,1	70,2	70,4	69,9	63,7	
ulkotyöläiset	58,1	59,6	60,4	60,5	63,4	64,1	
Metalliteollisuus ^x							
ammattitaitoiset miehet	47,8		48,2	51,2	50,4	49,7	
ammattitaidottomat miehet	64,9		65,1	68,7	67,7	68,7	
Sementtiteollisuus (ammattitaitoiset)	58,2	59,5	58,0	59,0	54,2	55,6	
Puusepänteollisuus	53,1					56,9	

Lähde: Palkkakomitean mietintö. Mon. 1934:1.

^x Huom. Ammattitaitoisia naistyöntekijöitä ei ollut.

Liite 2.

Nais- ja miestyöntekijöiden keskituntiansiot sekä naisten osuus työntekijöistä eri teollisuusaloilla vuonna 1936

Naisten osuus % työnte- kij.	Miehet	Mk/t	Naiset	Naisten osuus % työnte- kij.
66	Posliini- ja fajans- sitehtaat	9,06		
32	Sokeritehtaat	7,59		
10	Metalliteollisuus	7,09		
40	Koko teollisuus	6,97		
77	Kehruu- ja kuto- mateollisuus	6,93		
20	Puuvanuke- ja paperiteollisuus	6,74		
84	Vaatetusteollisuus: trikooteht.	6,22		
31	Sahat ja höyläämöt	6,03		
		5,27	Posliini- ja fajanssiteh- taat	66
		4,90	Vaatetusteollisuus: trikootehtaat	84
		4,56	Sokeritehtaat	32
		4,37	Metalliteollisuus	10
		4,08	Kehruu- ja kutomat.	77
		3,96	Koko teollisuus	40
		3,46	Puuvanuke- ja paperiteolli- suus	20
		3,20	Sahat ja höyläämöt	31

Lähteet: Sosiaalinen Aikakauskirja sekä Suomen tilastollinen vuosikirja vuodelta 1937.

Liite 3.

Nais- ja miestyöntekijöiden keskituntiansiot sekä naisten osuus työntekijöistä eri teollisuusaloilla vuonna 1978

Naisten %-osuus työnte- kij.	Miehet	Mk/t	Naiset	Naisten %-osuus työnte- kij.
0	Malmikaivokset ja -ri- kastamot	19,64		
42	Kirjapainot ja kirjasito- mot	18,59		
21	Paperi- ja puumassa- teollisuus	18,01		
16	Veneveistämöt	17,87		
34	Lasitehtaat	17,75		
20	Kemian perusteollisuus	17,55		
21	Metalliteollisuus	17,53		
62	Tupakkateollisuus	17,25		
48	Kauppamyllyt, kovaleipä-, keksi- ja makaroniteoll.	17,17		
3	Koko teollisuus	17,15		
30	Kalkkikivilouhimot ja -rouhimot	16,99		
62	Sokeri- ja makeisteoll.	16,95		
37	Painomo- ja virvoitus- juomateollisuus	16,56		
12	Kalkki- ja sementtiteoll.	16,56		
13	Muu rakennusaineteoll.	16,26		
58	Posliinitehtaat	16,18		
9	Sähkölaitokset	16,07		
		15,71	Kirjapainot ja kirjasito- mot	42
30	Saha-, vaneri- ja puu- taloteoll.	15,25		
76	Tekstiiliteollisuus	15,01		
		14,78	Paperi- ja puumassateoll.	21
39	Puusepäntehtaat	14,71		
		14,49	Veneveistämöt	16
66	Nahka-, kenkä- ja kumi- teollisuus	14,40		
		14,26	Tupakkateollisuus	62

Liite 3 ...

Naisten %-osuus työnte- kij.	Miehet	Mk/t	Naiset	Naisten %-osuus työnte- kij.
		13,72	Panimo- ja virvoitus- juomateoll.	37
		13,70	Metalliteollisuus	21
		13,57	Sokeri- ja makeisteoll.	62
		13,51	Lasitehtaat	34
		13,43	Kauppamyllyt, kovaleipä-, keksi- ja makaroniteoll.	48
96	Vaatetusteollisuus	13,34		
		13,24	Posliinitehtaat	58
		13,02	Muu rakennusaineteoll.	13
		12,98	Kemian perusteollisuus	20
		12,82	Koko teollisuus	33
		12,74	Puusepäntehtaat	39
		12,59	Saha-, vaneri- ja puu- taloteoll.	30
		12,35	Kalkkikivilouhimot ja -rouhimot	30
		12,26	Kalkki- ja sementtiteoll.	12
		12,11	Sähkölaitokset	9
		11,85	Nahka-, kenkä- ja kumi- teollisuus	66
		11,29	Tekstiiliteollisuus	76
		11,23	Vaatetusteollisuus	96

Lähde: Tilastokeskus: Tilastotiedotus n:o
PA 1978: 35, 46; 1979: 7 ja 18.

Sándor Szilágyi

YLEISKATSAUS NAISTEN ASEMASTA UNKARISSA

Ansioerot ovat tärkeä tekijä, mutta vain yksi naisten asemaan vaikuttavista tekijöistä. Omasta puolestani haluaisin hahmottaa naisten aseman yleistä kehitystä Unkarissa, ja samalla viitata ammattiyhdistysten toimintaan.

Krizsanitsin Unkaria koskevassa esitelmässä tutkimuskohteena oleva aikakausi kattaa koko tämän vuosisadan. Unkarissa tämä aikakausi teemamme kannalta on jaettava kahteen osaan. Ennen vuotta 1945 - neuvostotasavallan 120 päivästä huolimatta - työväenluokka ei osallistunut vallankäyttöön, vaan toimi vallanpitäjien vastustajana. Vuoden 1945 jälkeistä aikakautta kuvaa se, että kaikki valta siirtyi asteittain työväenluokalle, ja näin ammattiyhdistyksetkin pääsivät osallistumaan maan johtamiseen. Ammattiyhdistysten kannalta sen suhde valtaan määrää toimintamahdollisuuden. Ennen vuotta 1945, vaikka silloin olikin pyritty naisten tasa-arvoisuuteen, oli saatu aikaan hyvin vähän. Laitoksessamme on käsitelty seikkaperäisesti ammattiyhdistysten naisten tasa-arvoistamiseen tähtäävää toimintaa mainittuna aikakautena. Tämän työn tuloksena on julkaistu kolme Zsuzsa Fonó'n kirjoittamaa tutkielmaa: "Teollisuuden naistyöntekijäin asemasta vuosisadan vaihteessa", "Lisätietoja Unkarin sosialistisen naisliikkeen historiasta 1895-1918 (liikkeen ja yhteiskuntarakenteen konflikteja)" sekä "Unkarin naistyöntekijäin asema ja järjestäytyneisyys kahden maailmansodan välisenä aikana".

Vuoden 1945 jälkeiselle ajalle oli ominaista se, että maassamme luotiin naisten täydellinen tasa-arvoisuus lain edessä. Naiset saivat äänioikeuden ja jo 1940-luvulla työehtosopimuksista poistettiin erilliset miesten ja naisten palkkaluokat. Ajateltiin, että täydellinen laillinen tasa-arvoisuus antaa sa-

malla mahdollisuuden samojen oikeuksien voimaansaattamisenkin. Käytännössä hyväksyttiin sellainen kanta, että ammattiyhdistysten ei tarvitse kiinnittää erikoishuomiota naisten asemaan, sillä edustamalla kaikkia työntekijöitä, ne edustavat myös naisten etuja. Tätä kantaa vain vahvisti se seikka, että siihen aikaan naisten oma järjestö, Unkarin Demokraattinen Naisliitto, harjoitti menestyksellistä toimintaa.

Tasa-arvoisuus käsitettiin tietyssä määrin väärin 1950-luvun alussa. Hyväksyttiin kanta, että tasa-arvoisuus on sitä, että naiset biologisista ominaisuuksistaan huolimatta voivat tehdä mitä tahansa työtä. Tällä perusteella naiset joutuivat traktorinkuljettajiksi, veturinkuljettajiksi, kaivostyöläisiksi jne. Nämä epäkohdat oikaistiin kuitenkin pian, ja eräät työt kiellettiin naisilta heidän biologisten ominaisuuksiensa vuoksi. Työsuojelusäädöksissä määriteltiin erikseen naisten työnteon edellytykset. Olemme sitä mieltä, että jälkimmäinen on oikea kanta, koska tasa-arvoisuuden verukkeella ei saa työllistää naisia tavalla, joka on heidän terveydelleen vaarallista. Kiellettyjen ammattien listaa ei kuitenkaan saa pitää ikuisesti voimassa olevana. Jos sallitaan, kerron pienen esimerkin. 1950-luvun alussa aivan aiheellisesti kiellettiin naisilta linja-autonkuljettajan ammatti. Siihen aikaan käytetyissä linja-autoissa ohjaus, nopeuden vaihto ja jarrutus vaativat hyvin suurta voimankäyttöä. Myöhemmin ilmestyi ja tuli yleiseen käyttöön uudentyyppinen Ikarus-linja-auto, jonka kuljettamiseen ei tarvita enempää voimaa kuin henkilöauton ajamiseenkaan, oli siis tarpeen tarkistaa ammattikieltoa. Tällä hetkellä on naisiako keilumielessä kuljettamassa linja-autoja, ja mikäli kokeilu tuottaa myönteisen tuloksen, tämä ammatti vapautetaan naisille.

Vuonna 1959 suoritettu laaja tilastollinen selvitys osoitti, että naisten ja miesten ansiotasot erosivat huomattavasti toisistaan. 1960-luvulla yhteiskunnallisten ja muiden taloudellisten kysymysten yhteydessä otettiin naisten asemakin seikkaperäisen analysoinnin kohteeksi. Analyysin tuloksena todettiin

sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. Todettiin, että naisten työhön osallistumisaste oli valtakunnallisesti katsoen tyydyttävä, palkansaaajista 41,4 prosenttia oli naisia. Samalla saatiin selville, että kolmessa maakunnassa oli huomattava määrä sellaisia naisia, jotka työmahdollisuuksien puutteen vuoksi jäivät työelämän ulkopuolelle. Oli mielenkiintoista, että kolmesta maakunnasta vain kaksi oli teollisesti alikehittyntä. Kolmessa maakunnassa oli kehittyntä raskasta teollisuutta, mutta siellä ei ollut naisille sopivia työpakkoja. Analyysissä todettiin myös, että naiset olivat sopivassa määrin mukana ala-, keski- ja yläasteen koulutuksessa, mutta heidän prosenttiosuutensa ammatillisen koulutuksen saaneista ei ollut vielä tyydyttävä. Tutkitiin erikseen, kuinka paljon oli naisia johtoasemissa. Todettiin, että esimerkiksi tekstiiliteollisuudessa, missä naistyöntekijöiden osuus kaikista työntekijöistä oli 68,3 prosenttia, johtajista (yrityksen toimitusjohtajista työnhajajisiin saakka) vain 16 prosenttia oli naisia. Peruskoulujen palveluksessa olevista 80 prosenttia oli naisia, mutta rehtoreista vain 13 prosenttia oli naisia. Ministeriöiden alaisuuteen kuuluvista teollisuusyritysten johtoasemissa olevista oli vain 5 prosenttia naisia, mutta hekään eivät olleet pääjohtajia, vaan talouspäälliköitä tai vastaavia. Hallinnon alalla valtaosa työntekijöistä oli naisia, mutta johtajista - neuvostosihteeereistä - vain 30 prosenttia. Samoin paikallisitsehallinnon poliittiseen johtoon, neuvostojen puheenjohtajiksi, valittiin naisia alle 5 prosenttia.

Tilannetta harkittuaan eri asianomaiset elimet esittivätkin päätöskannanottonsa vuoden 1970 paikkeilla. Unkarin Ammattiyhdistysten Keskusjärjestön (SZOT in) naispoliittisen kannanoton mukaan tarvitaan koordinoituja ja suunnitelmallisia sekä keskitettyjä että paikallisia toimenpiteitä naisten tasa-arvoisuuden toteuttamiseksi käytännössä, jotta naiset voisivat toimia ansiotyössä sekä perheenäiteinä mahdollisimman kitkatta. Ammattiyhdistysliikkeen johtoelin piti tärkeänä naisten tasa-arvoisuuden saattamista voimaan käytännön palkkauksessa, työolojen parantamista, äitiydestä johtuvien vaikeuksien helpottamista,

palvelujen kehittämistä ja naisten ottamista johtoasemaan. Se korosti lisäksi lain määräysten noudattamisen tärkeyttä ja teki myös aloitteen palkkaluokkien alarajojen nostamiseksi, mikä seikka koski ensisijaisesti naisia.

Tavoitteeksi on asetettu yövuorossa työskentelevien naisten määrän huomattava vähentäminen. Tässä yhteydessä on kerrottava, että menneen vuosikymmenen kokemukset ovat osoittaneet, että tämän tavoitteen toteuttaminen aiheuttaa tiettyjä ristiriitoja. Vuoden 1970 päätöksen mukaan olisi pitänyt vapauttaa yötyöstä ennen kaikkea naiset, joilla oli lapsia, sekä yksinhuoltajat. Suoritettiin tarvittavat toimet. Taloudellisista syistä oli kuitenkin tarpeen käyttää tuotantovälineitä tai ainakin osaa niistä myös yöllä. Koska yövuoroon oli vähän hakijoita, korotettiin yövuorolisää huomattavasti. Naiset, jotka aikaisemmin oli vapautettu yötyöstä, hakeutuivatkin itse sinne takaisin.

Tarkastellaanpa tämän jälkeen, minkälainen on naisten asema nyt, vuonna 1980. Kansantalouden neljännen viisivuotissuunnitelman (1971-1975) toteuttaminen on antanut hyvän taloudellisen pohjan ja vauhdin naispoliittisten tehtävien toteuttamiseksi. Nykyisen viisivuotissuunnitelman (1976-1980) aikana aikaisemmin syntyneet tendenssit ovat vakiintuneet. Tuloksista ensimmäinen ja tärkein on se, että naiset osallistuvat työelämään valtakunnallisestikin täysilukuisesti. Naisten osuus ansiotyössä olevista on kasvanut 41,4 prosentista vuonna 1959 45 prosenttiin. Työikäisistä naisista 78,4 prosenttia on työssä.

Naisten osuus ansiotyössä olevista oli vuonna 1978 (%)

teollisuudessa	44,7
maataloudessa	40,7
liikenteen alalla	24,0
hallinnon alalla	57,3
terveyden alalla	77,4
liikealalla	66,5
koulutuslalla	77,9

Naiset eivät vain osallistu tuotantoon, vaan ovat tehtäviensä tasalla työpaikassaan, heidän työkurinsa jatkuvasti paranee ja heidän ammattitaitonsa kasvaa. Tunnollisella työnteollaan ja osallistumisellaan aktiivisesti sosialistiseen työkilpailuun he suorittavat yhä vaativampia tehtäviä, joten he ansaitsevat työstään tunnustuksen. Viime vuosina "ansioituneen työntekijän" tittelin saaneista naisten osuus on ollut runsaat 38 prosenttia. Teollisuuden naistyöntekijöistä 11 prosenttia on ammattitaitoisia, 30 prosenttia on työssä koulutettuja, 21 prosenttia on aputyöntekijöitä ja loput ovat erilaisissa henkisisissä töissä tai toimistotyössä. Me emme voi olla tyytyväisiä näihin lukuihin siitä syystä, että miehistä 41 prosenttia on ammattitaitoisia, 24 prosenttia on työssä koulutettuja ja 11 prosenttia on aputyöntekijöitä. Kuvaavaa on, että työnjohtajista lähes 80 prosenttia on miehiä ja vain 20 prosenttia naisia. Henkisen työn alalla naiset tekevät yleensä toimistotyötä (86 %), kun taas miehet yleensä ovat teknisissä tehtävissä (77 %).

Se, että naisten täystyöllisyys monella alalla on luotu ilman ajanmukaisia edellytyksiä, aiheuttaa ongelmia. Johtokaan ei ole vielä tarpeeksi tiedostanut, että eräillä vanhoilla, perinteisesti miesten työpaikoilla (esim. huonekalu- tai leipomoteollisuudessa) on jo varsin paljon, mahdollisesti valtaosa naisia. Kuitenkin työolot järjestetään yhä miesten mukaan. Edelleenkin on olemassa naisvaltaisia aloja ja teollisuushaaroja. Kun teollisuutta siirrettiin maaseudulle, kodin ja työpaikan välillä pitkään matkustamaan joutuvista naisista osuus on kasvanut asteittain. Tänä päivänä naisista noin neljännes käy työssä toisella paikkakunnalla, mikä aiheuttaa aikaimoisia vaikeuksia kodin ja lasten hoidossa ja estää naisia opiskelemasta.

Naisten koulutustaso on nopeassa tahdissa noussut. Vuonna 1980 esimerkiksi alle 40 vuotiaista oli keskiasteen koulututkinnon suorittaneista enemmän naisia kuin miehiä. Yläasteen tutkinnon suorittaneista 39 prosenttia ja vain ylioppilastutkinnon suorittaneista 54 prosenttia oli naisia. Samalla niistä,

joilla oli korkein tutkinto jostakin ammattikoulusta, yksi neljäsosa oli naisia ja kolme neljäsosaa oli miehiä.

Naiset osallistuvat myös aikuiskoulutukseen: Tällä hetkellä ansiotyössä olevista naisista joka kolmas osallistuu valtion koululaitoksen järjestämään aikuiskoulutukseen tai muuhun ammatilliseen tai poliittiseen koulutukseen.

Naisten työoloja kuvaa se, että ruumiillisessa työssä olevista naisista 72,8 prosenttia on työssä, jossa vaaditaan ns. normaalia voimankäyttöä ja vallitsevat normaalit olosuhteet. 23,2 prosenttia tekee normaalia voimankäyttöä vaativaa työtä epäedullisissa olosuhteissa rakennusaineteollisuudessa, maa- ja metsätaloudessa, vesitalouden, kuljetuksen ja telekommunikaation alalla. Loput 4 prosenttia tekee joko raskasta työtä tai työskentelee erittäin vaikeissa olosuhteissa rakennusteollisuudessa, kemianteollisuudessa ja metallurgian alalla.

Työolojen parantamiseksi suoritettujen toimenpiteiden yhteydessä esiintyi vastaavia vaikeuksia kuin yövuoron poistamisen yhteydessäkin. Palkkauksessa otetaan huomioon työolot ja työn raskaus tärkeinä tekijöinä. Mikäli naistyöntekijöitä siirretään pois näiltä aloilta, tai teknisen kehityksen vuoksi työolot parantuvat, palkat saattavat alentua.

Aikaisemmin työolojen luokittelussa ei otettu tarpeeksi huomioon henkisiä rasitteita, liukuhihnamuotoisessa tuotannossa syntyvää yksitoikkoisuutta. Ammattiyhdistysten aloitteesta uusissa palkkaluokittelumääräyksissä nämä tekijät otetaan huomioon asianmukaisella painolla 80-luvun alusta lähtien.

Kun otetaan huomioon naisten rooli perheen sisällä, menneen vuosikymmenen aikana on lisätty huomattavasti heille kuuluvia etuisuuksia ja avustuksia. Ns. lastenhoitoavustusta on korotettu 250 forintilla¹ kuukaudessa. Tämän

¹ 1 forintti oli maaliskuussa 1981 0.124 Suomen markkaa.

avustuksen suomaa mahdollisuutta jäädä lapsen vuoksi kotiin käyttää yli 250 000 naista, 5,5 prosenttia työllisistä naisista. Työssä olevalla äidillä on ollut mahdollisuus pitää yksi päivä palkatonta vapaata kuukaudessa. Nyt uusien määräysten mukaan tämän lisäksi hänellä on 2-5 tai 9 palkallista vapaapäivää riippuen alle 14-vuotiaiden lasten kulumäärästä. Sairaana lapsen hoitamiseksi alle 3-vuotiaan lapsen äiti voi olla sairaslomalla 60 päivää ja alle 6-vuotiaan lapsen äiti 30 päivää vuodessa. Tällä perusteella maksetaan sairausajan palkkaa 9,2 prosenttia kaikista sairaslomapäivistä. Kahdesta lapsesta maksettu perhelisä, joka vuonna 1966 oli 300 forinttia kuukaudessa, on noussut 980 forinttiin vuoteen 1979 mennessä. Kolmen lapsen tapauksessa vastaavat summat olivat 510 ja 1530 forinttia, ja nyt heinäkuun ensimmäisestä päivästä lähtien (1980) perhelisää nostetaan taas 1980 forinttiin kuukaudessa. Alle 3-vuotiaista lapsista 9,5 prosenttia pääsi lastenseimeen vuonna 1970 ja 14,8 prosenttia vuonna 1979. Lastentarhaikäisten lasten kohdalla vastaavat luvut olivat 57,7 prosenttia ja 85 prosenttia.

Kokonaiskuvan saamiseksi tilanteesta on kerrottava työaikaan liittyvien toimenpiteiden vastaanotosta. Asianomaisissa perheissä luonnollisesti ne otettiin vastaan tervetulleina. Niitä pidettiin yhteiskunnan tarjoamana avustuksena ja helpotuksena lastenhoidossa. Eri työpaikoissa osa yritysten johtajista - sukupuolesta riippumatta - ei ota huomioon uudistusten yhteiskunnallisia vaikutuksia, vaan näkee vain työjärjestelyvaikeuksia ja uudistusten vaikutuksen suoritukseen, ja suhtautuu monesti kielteisesti naisiin, jotka oikeutetusti käyttävät mahdollisuutta hyväkseen. Eräissä työpaikoissa, varsinkin naisvaltaisilla toimihenkilöaloilla, aiheuttaa tiettyä painetta se, että lapsen sairauden tai hoidon takia työstä pois jääneen naisen työn joutuu suorittamaan vanhemmat naiskolleegat, joilla ei ollut vastaavia etuja silloin, kun heillä oli pieniä lapsia.

Lopuksi lienee mielenkiintoista tarkastella naisten asemaa ammattiyhdistysliikkeessä. Tällä hetkellä on naisia ammattiyhdistysten jäsenistöstä 45 pro-

senttia ja eri luottamustehtävissä 51,1 prosenttia. Vuonna 1970 SZOT'in seitsemästä sihteeristä yksikään ei ollut nainen ja vuonna 1980 SZOT'in kahdeksasta sihteeristä on kaksi naista. Eri liittojen sihteereistä ja pääsihteereistä naisten osuus oli 26,2 prosenttia vuonna 1970 ja vuonna 1978 29,7 prosenttia. Ammattiyhdistysten maakuntaneuvostojen jäsenistä naisten osuus oli vuonna 1970 16,9 prosenttia ja vuonna 1978 22,6 prosenttia. Eri työpaikkojen ja yritysten ammattiosastojen komitean sihteereistä naisia oli vuonna 1970 29 prosenttia ja vuonna 1978 30,9 prosenttia.

Seminaarimme kokonaisuudessaan on selvittänyt sitä, mitä on saavutettu tähän mennessä naisten tasa-arvoisuuden saattamisessa voimaan käytännössä. Olen vakuuttunut, että naisten todellinen tasa-arvoisuus vaatii vielä pitkään erikoishuomiota taloudellisten, kulttuuri- ja poliittisten toimenpiteiden osalta. Ammattiyhdistysliikkeessä ollaan selvillä siitä, että olemassa olevat puutteet ja ongelmat määräävät tulevia tehtäviä. Seminaarimme tulee olemaan todella tuloksekas silloin, jos käyttämällä hyväksi toistemme kokemuksia kummassakin maassa edistytään naisten tasa-arvoisuuden voimaan saattamisessa tulevina aikakautena sekä palkkauksen että elämän muillakin aloilla.

Marjaana Valkonen

KATSAUS SUOMEN AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN ROOLIIN JA TOIMINTAAN SAMAPALKKAISUUDEN TOTEUTTAMISEKSI

1. Suomen ammattiyhdistysliikkeen toiminnan alkuvuodet

Ammattiyhdistysliike alkoi Suomessa kehittyä 1800-luvun loppupuolella kapitalistisen tuotantotavan ja palkkatyöväestön muodostumisen seurauksena. Teollistuminen oli hidasta, mutta se nopeutui 1860-luvulta lähtien sahateollisuuden voimakkaan läpimurron seurauksena. Sääty-yhteiskunnan tiukat kauppa, teollisuutta ja kapitalismin kehitystä kahlinneet rajoitukset kumottiin vuoteen 1879 mennessä, jolloin säädettiin täydellinen elinkeinovapaus. Kapitalismille tyypilliset luotto- ja pääomamarkkinat alkoivat muodostua.

Suomi oli maatalousvaltainen maa, ja 1900-luvun alussa noin 10 prosenttia väestöstä sai toimeentulonsa teollisuudesta ja käsityöstä. Jatkuvasti kasvava palkkatyöväestö alkoi tiedostaa asemansa. Ammattiyhdistysliike alkoi kehittyä 1880-luvulla. Korkean ammattitaidon omanneet käsityöläiset, kuten kirjanpainajat, maalarit, räätälit, lakki-, pelti- ja vaskisevät, puusevät, muurarit ja suutarit, perustivat omia yhdistyksiään. Ensimmäiset ammattiliitot perustettiin vuosisadan vaihteessa. Ammattiyhdistysliike ja poliittinen työväenliike alkoivat kehittyä rinnakkain samoissa yhdistyksissä. Suomen Työväenpuolue - vuodesta 1903 Sosialidemokraattinen Puolue - perustettiin vuonna 1899.

Ammattiyhdistysliikkeen, kuten poliittisenkin työväenliikkeen toimintamahdollisuudet kaventuivat merkittävästi, kun tsaarivalta vuonna 1899 tiukensi otettaan. Uusien yhdistysten perustaminen vaikeutui, kokoontumisvapautta rajoitettiin ja sanomalehtiä sitoi ennakkosensuuri.

Venäjän kansanjoukot nousivat taantumusta vastaan vuonna 1905, ja myös Suomessa oli viikon kestänyt suurlakko. Työväenliike nousi lakon johtoon ja vaati yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta sekä yksikamarista eduskuntamuotoa ja yhdistymis-, kokoontumis- ja sananvapautta. Venäjän hallitus perääntyi: kansalaisten oikeuksia rajoittaneet määräykset kumottiin ja eduskuntauudistus sekä yleinen ja yhtäläinen äänioikeus toteutettiin.

Työväenliikkeessä alkoi voimakas nousu. Syntyi uusia ammattiosastoja ja uusia liittoja ja myös teollisuustyöväestö alkoi järjestäytyä. Vuonna 1907 perustettiin Suomen ensimmäinen ammatillinen keskusjärjestö SAK:n edeltäjä Suomen Ammattijärjestö SAJ. Ammattiyhdistysliikkeen päämääränä oli noudattaa luokkataisteluperiaatetta toimiessaan poliittisen työväenliikkeen rinnalla "työväenluokan kohottamisessa henkisestä ja taloudellisesta alennustilastaan".

Työväestön asema oli turvaton Ammattijärjestön aloittaessa toimintansa. Vähäiset työsuojelumääräykset koskivat lähinnä lapsia, nuoria ja naisia. Työlainsäädäntö alkoi kehittyä vasta 1920-luvulla. Ammattiyhdistysliikkeen vaikutusmahdollisuudet niin palkkaukseen kuin yleensäkin työläisten aseman parantamiseen olivat mitättömät. SAJ jäi jäsenmäärältään ja työmarkkinapolittiselta merkitykseltään vaatimattomaksi. Heikkoon järjestäytymiseen vaikutti hidas teollistuminen sekä valtiolliset ja yhteiskunnalliset olot. Työnantajien patriarkaalinen ote hallitsi työmarkkinoilla. Työnantajat eivät tunnustaneet ammattiyhdistysliikettä työntekijöiden edustajaksi eivätkä neuvottelijaksi. Työehtosopimukset olivat satunnaisia ja työpaikkakohtaisia. Lisäksi työehtosopimuksia tehtiin yleensä vain perinteisillä käsityöaloilla. Ainoastaan kirjatyöntekijöillä oli koko maan käsittänyt työehtosopimus vuodesta 1900.

Venäjän tsaari syöstiin vallasta maaliskuussa 1917. Se muutti poliittista tilannetta myös Suomessa. Työväenjärjestöissä alkoi uusi voimakas nousu-

kausi. Ammattijärjestön jäsenmäärä melkein nelinkertaisui vuoden 1917 aikana nousten 160 000:een. Tämä jäsenmääräennätys pystyttiin rikkomaan vasta vuonna 1945.

Luokkaristiriidat olivat kärjistyneet. Venäjän sosialistisen vallankumouksen jälkeen Suomen porvaristo tehosti toimintaansa työväenjärjestöjä vastaan. Lisäksi elintarvikepula kärjisti ristiriitoja. Porvarit olivat organisoineet omat suojeluskuntansa ja työväenliike omat kaartinsa.

Suomi julistautui itsenäiseksi 6.12.1917 ja Venäjä tunnusti Suomen itsenäisyyden vuoden vaihteessa. Suomen hallitus julisti tammikuussa 1918 porvalliset suojeluskunnat hallituksen joukoiksi. Työläisten oli ryhdyttävä puolustamaan oikeuksiaan. Syttyi luokkien välinen sota, joka päättyi huhtikuussa porvarien voittoon keisarillisen Saksan joukkojen tukemana. Työväenliikkeen järjestöjen toiminta lamaantui valkoisen terrorin voimasta kokonaan. Suuri osa ammattiyhdistysaktiiveja oli saanut surmansa, oli vankileireillä tai joutunut lähtemään maanpakoon. Kaatuneiden, surmattujen ja vankileireillä kuolleiden työläisten määrä nousi 25 000:een.

Tappioista huolimatta ammattiyhdistysliike pyrki rakentamaan järjestöjään uudelleen jo vuonna 1918. Varsinainen toiminta alkoi kuitenkin vasta seuraavana vuonna. Jäsenmäärä oli laskenut romahdusmaisesti ollen vuonna 1920 enää 60 000. Koko suomalainen yhteiskunta toimi voittajan ehdoin. Työläisten ja työnantajain työmarkkinajärjestöjen ristiriidat olivat syventyneet entisestään. Ammattiyhdistysliike toimi erittäin vaikeissa oloissa poliittisen vainon ja lakonmurtajajärjestöjen varjossa.

Maan talouden kannalta määräävien alojen, kuten puunjalostusteollisuuden, työnantajat eivät neuvotelleet eivätkä tehneet sopimuksia työläisten ammatillisten järjestöjen kanssa koko maailmansotien välisenä aikana. Työehdot

jäivät työnantajien yksipuolisten palkkalupausten varaan. Ura toisenlaiselle suhtautumiselle avattiin käytännössä vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Lisäksi ammattiyhdistysliikettä repivät 1920-luvulla vaikeat sisäiset ristiriidat vanhan työväenliikkeen jakaannuttua sosialidemokraatteihin ja kommunisteihin. Suomen Ammattijärjestö lakkautettiin 1930 äärioikeistolaisen painostuksen seurauksena. Samana vuonna perustettu SAK joutui aloittamaan tavallaan alusta. Järjestäytyminen oli hidasta ja SAK:n työmarkkinapoliittinen vaikutus jäi toisen maailmansodan päättymiseen saakka vaatimattomaksi.

2. Työväenliikkeen nousukausi

Toisen maailmansodan päättyminen merkitsi suurta muutosta suomalaisen yhteiskunnan historiassa. Ulkopoliitikassa se merkitsi hyvien ja luottamuksellisten suhteiden luomista Neuvostoliittoon. Niin ikään sisäpolitiikassa oli muutos ratkaiseva. Suomen Kommunistinen Puolue sai lailliset toimintaoikeutensa.

Sodan päättymistä seurasi koko työväenliikkeen nousu. Työväenliike oli vuosina 1944-1948 Suomessa voimakkaampi kuin koskaan aiemmin. Sen muuttunut asema näkyi myös siinä, että ammattiyhdistysliikkeestä tuli keskeinen tekijä suomalaisessa politiikassa. Työläisten ammatillinen järjestäytyminen lisääntyi voimakkaasti. SAK:n työmarkkinapoliittinen rooli muuttui ratkaisevasti. Suomen Työnantajain Keskusliitto hyväksyi SAK:n vaatimuksesta vuonna 1944 työehtosopimusjärjestelmän.

Syvällinen poliittinen muutos ja valtiovallan suosiva asenne edistivät työehtosopimuskäytännön leviämistä ja siitä muodostui normaali menetelmä määrittellä työehdot. Työmarkkinoiden institutionaaliset olot kävivät läpi perusteellisen muutoksen. Palkkoja koskeneet puitepäätökset tehtiin keskitetysti.

3. Tavoitteena samapalkkaisuus

Naisten osuus työelämässä oli sodan aikana merkittävästi noussut. Vaikka osa naisista vetäytyikin sodan jälkeen pois työmarkkinoilta, oli naisten työssäkäynti Suomessa poikkeuksellisen yleistä ja luonteeltaan pysyvää. Naiset pyysivät kuitenkin työmarkkinoiden vara-armeijana. Ammattiyhdistysliikkeen perusvaatimuksena oli naisten **työoikeuden** turvaaminen. Sodan jälkeen naisten järjestäytyminen lisääntyi. Naisten osuus SAK:n jäsenistä pysyi kuitenkin alle 30 prosentin. Naisten järjestäytymisen lisääntymiseen sekä yhteiskunnalliseen aktivoitumiseen vaikutti erityisesti myös SAK:n naisjaostotoiminta, joka oli käynnistynyt vuonna 1938.

Naisten työssäkäynnin yleistyminen sekä se, että naiset työskentelivät yhä useammilla aloilla ja aktivoituminen ammattiyhdistysliikkeessä pakotti 1940-luvun lopulla SAK:n ottamaan samapalkkaisuuskysymyksen esille. Naisille oli kokonaan erilliset palkkataulukot. Naiset saivat vuonna 1945 palkkasäänöstelypäätöksessä miehiä suuremmat korotukset tuntipalkkoihinsa. Samalla naisten palkat kuitenkin vakiinnutettiin alhaisemmiksi kuin miesten.

Ammattiyhdistysnaisten taistelu samapalkkaisuudesta voimistui. SAK:n vuonna 1947 hyväksytyssä ohjelmassa asetettiin vaatimukseksi, että samanarvoisesta työsuorituksesta on maksettava sama palkka sukupuoleen ja siviilisäätyyn katsomatta. Kannanotto jäi kuitenkin vain periaatteelliseksi. Ammattiyhdistysliikkeen vaikutusmahdollisuuksia kavensi osaltaan voimassa ollut palkkasäänöstely. Lisäksi niin poliittisen työväenliikkeen kuin ammattiyhdistysliikkeenkin vaikutusmahdollisuudet kaventuivat oleellisesti 1950-luvulla. Myös järjestäytyminen taantui sekä miesten että naisten kohdalla.

ILO:n samapalkkaisuussopimuksen ratifiointi osoittautui Suomessa vaikeaksi. Samapalkkaisuuskysymyksestä neuvoteltiin

työmarkkinajärjestöjen välillä lähes jokaisen sopimusneuvottelun yhtey-

dessä, mutta mitään tuloksia ei saatu. SAK:n talous ja palkkapoliittisessa ohjelmassa vuodelta 1956 asetettiin tavoitteeksi erityisistä naistyöntekijöiden palkkoja koskevista määräyksistä luopuminen työehtosopimuksia tehtäessä.

Vuosikymmenen lopulla oli pahin taloudellinen lama sitten 1930-luvun. SAK hajosi tässä vaikeassa tilanteessa. Hajoaminen heikensi ammattiyhdistysliikkeen vaikutusmahdollisuuksia ja rinnakkaisliittojen olemassaolo vaikeutti työehtosopimusneuvotteluja. Hajaannus ja arvovallan väheneminen vahvistivat Suomen Työnantajain Keskusliiton asemaa työmarkkinoilla 1960-luvulla. Painopiste siirtyi keskusjärjestötasolta liittojen harjoittamaan työehtosopimuspolitiikkaan.

Samapalkkaisuuskysymyksessä tapahtui vihdoin 1960-luvulla pientä edistymistä. Suomen eduskunta hyväksyi ILO:n samapalkkaisuussopimuksen vuonna 1962. Samapalkkaisuusperiaatteen soveltaminen yksityisoikeudellisiin työsuhteisiin jäi vallitsevan sopimusvapauden nojalla työmarkkinajärjestöjen välisillä työehtosopimuksilla hoidettavaksi.

SAK esitti samapalkkaisuuden toteuttamista asteittain, jolloin oli pidettävä tärkeimpänä naisten ja miesten samasta työstä määräytyvissä palkkaperusteissa jo todettujen eroavaisuuksien poistamista. Samalla SAK korosti, että naisten aseman parantamiseksi työelämässä on erityistä huomiota kiinnitettävä naisten ammatilliseen koulutukseen.

SAK:n ja Suomen Työnantajain Keskusliiton välillä solmitussa samapalkkausutta koskevassa sopimuksessa sovittiin, että erilliset miesten ja naisten palkkaryhmittelyt poistetaan ja työntekijät ryhmitellään palkkaluokkiin työn vaativuuden ja ammattitaidon perusteella. Tämän edellytettiin tapahtuvan vuoden 1966 mennessä. Käytännön toteuttaminen jäi kuitenkin alan erillisten sopimusten sekä työpaikoilla tapahtuneen toiminnan varaan. Tässä ilmeni kuitenkin melkoisia ongelmia. Rinnakkaisliittojen olemassaolo vaikeutti osal-

taan useilla aloilla tyydyttävien sopimusten saamista. Työnantajapuoli pyrki ratkaisuun kaavamaisesti siirtämällä naisten entiset palkkaluokat miesten palkkaluokkien alapäähän. Tätä ei pystytty torjumaan kaikilla aloilla.

SAK-lainen ammattiyhdistysliike on poikkeuksellisen rajuista järjestöllisistä taitekohdistaan huolimatta edustanut tiettyjä palkansaajaryhmiä: teollisuus- ja maaseututyöväestöä, liike- ja kuljetusalan työntekijöitä, kunnantyöntekijöitä ja osaa valtion työntekijöistä.

SAK-laisen ammattiyhdistysliikkeen eheytyminen vuonna 1969 yhdisti perinteisesti SAK-laiseen ammattiyhdistysliikkeeseen kuuluneet palkansaajaryhmät Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön SAK:n yhteyteen.

Keskusjärjestötason eheytymisestä lähtien alkoi jäsenmäärän ja järjestäytymisasteen merkittävä nousu, mikä oli 1960-luvun yhteiskunnallisen rakennemuutoksen ilmentymä. SAK:n työmarkkinapoliittinen rooli ja yhteiskunnallinen ominaispaino kasvoivat voimakkaasti.

Yhtenäinen ammattiyhdistysliike on saavuttanut tärkeitä työturvallisuuteen, koulutukseen, vähimmäispalkkaan, tiedotukseen, rationalisointiin ja työntekijän asemaan liittyviä uudistuksia 1960-luvun lopun ja 1970-luvun sopimusratkaisuisissa.

Jäsenmäärän kasvu on ollut erittäin voimakasta. SAK:ssa oli vuonna 1969 566 263 jäsentä ja vuoden 1979 lopussa ylitettiin miljoonan jäsenen raja. Naisten osuus SAK:n jäsenistä nousi yli 30 prosentin ensimmäisen kerran vuonna 1969 ja vuonna 1979 se oli 42,4 prosenttia. Naisten osuuden kasvu on 1970-luvulla ollut nopeaa ja jatkuvaa. Etenkin vuodesta 1973 lähtien SAK:n jäsenmäärä nousi nimenomaan naisten järjestäytymisen ansiosta. Naisten ja miesten ammatillisessa järjestäytymisessä ei ollut enää suuria eroja 1970-luvulla. Tämä kehitys oli seurausta asennemuutoksista ja ilmensi omalta osaltaan naisten käsitystä asemastaan työelämässä.